

LS 0057

Lennart Setterdahl:

Jag sitter tillsammans med Erik Eriksson; i Röjeråsen, i Dalarna. Han var född den 9 februari 1907 här på Röjeråsen och han blev emigrant till Amerika 1927, den 5 januari närmare bestämt.

Det är idag den 31:a juni 1979.

Lennart Setterdahl: Jaa. Du, Erik, Du var född precis i detta huset som vi sitter i nu.

Erik Eriksson: Ja, det stämmer.

L: Dina föräldrar. Vad hette: far?

Erik: Min far hette Erik, och min mor hette Anna. Och de- Min mor har varit gift med bror till far; först. Så jag var i andra giftet.

L: Så hon var gift med två bröder då - så att säga.

Erik: Ja, det stämmer.

L: Så - Det var alltså i andra giftet - då.

Erik: Jag var i andra giftet.

L: Jaha. Så han dog ung då - Din..

Erik: Jaa. Jag kan - Det - Ja. Han dog ung.

L: Den förste maken.

Erik: Dog ung. Ja.

L: Ja.

Erik: Ja.

L: Vem var det nu som kom ifrån den här gården? Var det Din far, eller Din mor?

Erik: Nej. Min far, han var född i Stumsnäs och han kom hit som liten. Till Västbjörka.

L: Ja.

Erik: Ja.

L: Så flyttade de hit, när? -

Erik: Far. jag tror han var bara en fyra år gammal.

Annan person på gården: Nej, två år var han. Det måste vara rätt.

Erik: Ja! Han var två år då, när han kom från Stumsnäs samhälle, med min farfar.

L: Jaa.

Erik: Ja.

L: Och så bosatte de sig här i -

L: Bosatte sig här. Så - Jag tror de har köpt den här 'gårn. Det var någon slags konkursbo.

L: Jaså. Så de är ägare utav mark och hus.

Erik: Ja. Utav den här gårn. Så; det var en stor gård, med mycket skog på.

L: Jaha. Hur stor var den? ungefär, med

Erik: Jag vet inte. Det var kanske en 3, 400 tunnland till den här, men egendomen var ju inte så - Det var en liten teg här och där!

L: Jaså. Det var uppsplittrat.

Erik: Ja. Nej! Det var inte 'oppsplittat, men - det var - Vi hade inte egendomen på samma 'plass. Det var en det här - Den var över hela byn här.

L: Så den var inte skiftad då, med andra ord.

Erik: Den var på olika platser.

L: Jaa. Så: de hade sina små uthus då, för att bevara höet till exempel? Eller: Det kördes inte hem till gården - allting?

Erik: Allting. Ja. Vi hade lador ute på åkern också - här och där. Och sen så hade vi sådana här ängar, som 'di slog med en lie, och lievarv - för att rätta in, så det skulle bli - hö till vintern och så där. Och så - på sommarn så gick de till fäbodarna med korna där. Vi hade våra fäbodar ... intill Lundbodarna, där vid Finnbacka.

L: Ja.

Erik: Vet Ni var Finnbacka är någonstans?

L: Jaa. Hur långt är det egentligen?

Erik: Ja - Hur långt? Det kan väl 'va - Finnbacka. Det måste vara en -
Annan person: Fem mil härifrån.

L: Fem mil! Så; då drev ni korna tidigt på våren upp.

Erik: Jaa. Då var min syster 14 år gammal. Hon var där med korna på sommarn.

L: Ja. Och - Det började - .. i maj - att de gick dit upp, eller?

Erik: Nej.

L: Var det .. för tidigt?

Annan person: No no. Början på juni.

Erik: Början på juni ..

L: Början på juni. Sen: då var det färdigt att dra upp.

Erik: Och då stannade hon där hela sommarn och gjorde messmör och smör och - ost och

L: Alltihop. Men: hur fick ni mjölk, och sånt, hit ner?

Erik: Vi hade nån ko hemma.

L: Den stannade kvar.

Erik: Den stannade kvar.

L: Och försörjde familjen.

Erik: Och försörjde familjen här ja.

L: Men: uppe på fäbodarna, där fanns ingen höslåtter och sånt. Utan det var bara betesmark?

Erik: Det var betesmark där. Så fick de gå ut i skogen med korna. Så var det väl runt om husen, var de bodde. Så - Vi hade en sommarstuga där 'oppe, och en liten ladugård där 'oppe. Som är sålt nu.

L: Jaha. Hade de andra byarna, eller gårdarna

Erik: Det var mera, härifrån, som gick tillsammans med korna, när de skulle gå dit.

L: Så det var ett gäng där ute då, som bodde hela sommaren.

Erik: Ja. Det var ett gäng.

L: Som höll ihop då.

Erik: Jaa.

L: För; det kunde vara riskabelt och bo ensam så, fem mil från

Erik: Nää. Det var inte farligt Den 'tien'!

L: Det var inga lösdrivare då?

Erik: Nä. Jo, nog fanns det lösdrivare, kanske, som kom runt så där. Jaa. Som det var dåligt med jobb och så där! Men! det var inte farligt förr i 'tien!

L: Nej. Det var lugnare.

Erik: Det var lugnt. Det var ingen som stal någonting eller sådär förr i 'tien.

L: När Du växte upp och var sju åtta år. Kommer Du ihåg det, att de gick upp till fäbodarna:

Erik: Jaa, det var en - Jag Tror - en gång. Jag skulle 'va en fem sex år. Jag inte börjat skolan. Så jag skulle gå med till fäbodarna. Och - då - vi kom 'opp 'te Born. Från Born. Det är väl? Jag vet inte Hur långt det är till Born? Hur långt är Det?

Annan person: 2 ½ mil.

Erik: 2 ½ mil till Born då. Så vi åkte i trillan här, det var en sån där trilla med - det var inte gummihjul. En vanlig trilla som förr i 'tien. Och då skulle jag vara med min syster, Britta, som var 14 år, hela sommarn. Och då ville jag inte lämna far, då. Så. Det var en kviga som blev sjuk. Och så hon - far fick lägga halm på trillan och 'la den där - la den där .. kvigan på trillan och det var min kudde! när vi åkte!

L: Det kommer Du ihåg!

Erik: Det kommer jag ihåg ja. För. - Min mor dog ju när jag var en månad gammal, så jag var aldrig - jag var väldigt - vad ska jag säga - closed till - vad heter det?

L: Nära.

Erik: Nära far. Jag var väldigt nära far, You know. Jaa.

L: Jaha. Så hur många syskon var de i det första äktenskapet? Alltså; Dina halvsyskon?

Erik: Jag hade - Jag hade två halvsysstrar. En var sju år. Får se. En ... En var väl. Jag kan inte säga hur mycket gammal. När jag var sju år så hade jag en halvsysster som dog. Och så hade jag en annan. Jag minns; hon brukar lära mig läxan, som dog. Sen hade jag en till och hon dog på 33. Sen hade jag en syster i Amerika - som dog på 46 - eller förlåt - 46, hon dog, ja, i Amerika. Så hade jag en syster som dog här för några år sen, det var väl 71, eller något i Den stilen.

L: Den som Din mamma var gift med först. Han dog när han var 35 år gammal.

Erik: Han var 35 år gammal.

L: Var det genom olyckshändelse? Eller var?

Erik: Nej. Det var lunginflammation som. Lunginflammation, tror jag det var.

L: Jaa.

Erik: Min mor var född .. 65, och Han var i samma ålder och då; var, tror jag, min far 23 år äldre, stämmer det? 23 år äldre än min mor.

L: 30. Jaa.

Erik: 23.

L: Jaa. Så - Hon var tvungen att ha någon att ta över, så att säga?

Erik: Hon hade ju två

L: Han bodde med er i alla fall, då?

Erik: Ja. Far var ute i unga dar, så var han ute. Han gick härifrån till Östersund och till Trondhjem och köpte hästar.

L: Jaså. Han var hästhandlare!

Erik: Han var hästhandlare, han och min farbror, min fars bror. Som var gift med mor först där. Han köpte egendomen här. Så: de hade egendomen ihop.

L: Jaha.

Erik: ja. Vill säga.

L: Det var de enda två bröderna då - som ägde egendomen?

Erik: Nej! Vi hade mera bröder! vi hade - Han hade många bröder - min far. Han hade en bror som hette Anders. Han 'flytta till Skäggeby. Och. Han var 'etter far. så; hade han en bror här i - röjade - 'etter far. Sen; hade han en bror, som bodde här, som hette John Eriksson - eller Jon; 'di kallar honom. Smarts Jon Eriksson. Han var här i byn. Och så - hade han en Annan bror Annan person: Olle.

Erik: Olle. Sen hade han en annan bror som hette Lars. Olle var dövstum. Ja. Så Lars. Så: de var många bröder.

L: Ja, det blir ju.. fem sex stycken, eller?

Erik: Ja. Det var - ja - Min far: Erik, då. Sen var det Anders och Jon och Lars och Daniel (han som var gift med min mor först).

L: Så han dog som sagt i unga år, 35 år, den förste.

Erik: Ja 35 år ja.

L: Och då var det så många barn så Din mor måste ha ett stöd ja.

Erik: Ja, ett stöd.

L: Slutade han med hästhandlandet?

Erik: Han 'sluta med hästhandlandet då. Så köpte han egendomen här.

L: Hur bar han sig åt när han var uppe i Trondheim och Jämtland och handlade med hästar?

Erik: Ja. De gick härifrån landvägen och; Då hade han skinnbyxor. Skinnbyxor då... Och: Jämtarna var värst 'å alla. Jämtlänningarna var svåra och göra affärer med. Då hade han sådana där toppor, som 'di hade, dalmasarna här på Rättvik. Då skar de utav topsorna på far, så han hade aldrig några sådana där tofsar nere på banden.

L: Inte det.

Erik: Nej. De hade skurit av dom. Så - när han var i Norge då - och skulle köpa hästar så - en gång så bjöd de på en häst och och - de ångrade sig. Då skulle de ta in honom på finkan så han måste ta hästen och bjudit pris på 'en. Man fick inte ändra sig. Och då var det ingenting skrivet, sa han. Så. När de skulle sätta in 'honom på finkan där och han inte ville köpa den där hästen då och betala - då - så han gav plånboken till sin kompis! Då. Fick han plånboken och

köpte hästen. Så - de hade några hästar - och på den tiden så var norska kronan mycket lägre än svenska. Och då - för och komma genom 'tull'n så måste de betala 50 kronor för en häst. Och då smet dom. De gick inte över tullen! De smet över nån sån där liten å, då! Och där satte de sig på ryggen och samm över. Och så band far sin häst och - så skrämde han andra hästarna. Jag vet inte hur många hästar dom hade. Sen så samm han över. Satte han sig på ryggen och samm - ja - hästen samm över. Och då såg han ingenting den vägen. You know! Hästarna plaska i vattnet! Så: inte kunde han simma! eller någonting! Så hade han ramla i så hade han ju drunknat!

L: Det var riskfyllt arbete där!

Erik: Det var riskfyllt arbete.

L: Men; Det höll han på med ett tag, som sagt?

Erik: Han höll på med det.

L: Köpte han hästarna billigare i Norge då?

Erik: Han köpte hästarna billigare i Norge. Jaa.

L: Och: - De blev skogshästar sen i Jämtland?

Erik: Jaa, ja. Och de tål inte så mycket heller, de där - De där norska hästarna.

L: Var det Nordsvenskar då?

Erik: jaa. Vi hade en fin häst. Här. Som far blev bjuden. Ja. Vi hade den hästen kvar när jag lämnade här för Amerika då. Och då - Då blev han bjuden - Jag tror det var nånting på en 4 tusen och far ville ha 5 tusen för hästen på .. 23. Det var en vacker häst.

L: Jaha. Var det travhästar med?

Erik: Nej. Bara arbetshästar. Arbetshästar, bara. Så han förstod sig på hästarna - på tänderna - och -

L: Jaså. Han var specialist på det.

Erik: Specialist. Han kunde tala om: om det var något fel. Och som - På vintern, så 'bruka han ha - när vi kom hem här - då hade vi inte vattenledning. Så vi hade en brunn, vi tog upp vatten ur. Då hade han en träbytta. Och så i spisen så bruka han alltid sätta ett järn som var röd....

L: Rött.

Erik: Rött. Och; så satte han och kyla utav vattnet, innan hästen fick dricka.

L: Jaså han var noga med det.

Erik: Ja, noga med hästen. Och Den där hästen! Den var som en Gud för honom!! (Erik skrattar hjärtligt).

L: Hur länge höll han på med Det arbetet?

Erik: Ja han höll väl på med det arbetet till och bytte hästar, tänker jag, till min Min farbror

L: Farbror.

Erik: dog då.

L: Och Då flyttade han hem.

Erik: Jaa. Han bodde hemma, då också, när han var hemma.

L: Men han var borta långa tider.

Erik: Ja. Han var borta långa tider ibland.

L: Så det var och gå, eller häst, eller skidor på vintern. Eller hur bar han sig åt för att komma dit?

Erik: Ja det var på sommarn dom gick.

L: Och handlade med hästar?

Erik: Ja. Handlar hästar på sommarn.

L: Inte vintertid?

Erik: Nej. Det tror jag inte på! Vintertid.

L: Det var besvärligt med proviant och sånt ja.

Erik: Ja.

L: Jaa. Han berättade väl många episoder när Du växte upp.

Erik: Jaa, det var mycket. Och de hade brännvin och de söp och dom! Och de härja!

L: Ja det var väl kutym att de tog en köpesup då.

Erik: Jaa ja. När Jag växte 'opp så skulle alla fyllhundar komma hit.

L: Jaså.

Erik: Jaa. De kom ifrån marknaden då. Så. Systrarna var ju unga, så de körde ut dom ibland You know. Så var det en skogsägare här, en som handla med skog här 'oppe. Ja han är bra dö! Jag hoppas han har dött! Han hade mycket pengar, den där skogsägarn, här 'oppe. Och då köpte han - och min far - köpte ett hemman - i Västbjörka - en gård Till då. Så de sålde. Jag tror det var på 19 06, de köpte den där gården.

L: Det ligger åt Söderås till, det?

Erik: Nej. Här nere i Västbjörka.

L: Ja Västbjörka här.

Erik: Jaa. Då behöll de all skog. Så de sålde ju den där gården igen, dom, och sen behöll de all skog. Så det - min far hade hälften i den hemman. Ja. Det var småskiften här och där.

L: Jaa. Men det var skogen som var mest värdefull?

Erik: Det var skogen som var mest värdefull.

L: Var det höga priser även på Den tiden?

Erik: Well. På 20-talet - efter Andra Världskriget - Då var det höga priser! Och far, han hade en skog - ett skogsskifte här 'oppe. Då sa lantmätarn, till far, den gången att: "om Du vill ha 50.000 och Du vill sälja skogen till mig - om Du tror på mig, att jag kan - så ger jag Dig 50.000". Det var en stor skogsyta han hade där 'oppe. Ja, då sålde han. Vi sålde inte skogen och - så - sen - sen blev det så att min halvsyster gifte sig - med en ifrån (?). Och så - ville han ha halva gården, här, Han då. Och far tyckte det var orättvist! Och då - låg det så till att - att Min farbror - som var gift med mor, först. Han hade köpt ut min dövsstum. Min farbror som var dövsstum - Olle. Köpt ur hans del - och reversen blev för gammal. Så Han fick inget arv härifrån min dövsstum då.

L: Nej.

Erik: Nej. Så det var lite 'oppkrånglat här se. Och far ville att: det där skulle klaras 'opp! Men det gick ju inte. Och far var ju gammal. Han var 80 år och processen gick och - de var efter pengar, advokaterna. - och -

L: Så det blev lite krångligt då.

Erik: Det blev krångligt då.

L: Men; var Du i tur att bli arvinge här på gården, eller hur - Du var den som stod närmast i -

Erik: Ja. Ja. Det var

L: Var Du enda sonen?

Erik: Jag var enda sonen, ja. Så jag hade tre

L: Så vad sa far till Dig då? Tyckte han det blev besvärligt, eller?

Erik: Ja. Han tyckte det var besvärligt när jag skulle resa till Amerika.

L: Jaså Du såg ingen annan utväg. Det var bättre att ge sig iväg.

Erik: Jag såg ingen annan utväg än att ge oss här iväg. För: vi var skyldiga 'opp 700 kronor vid handelsbon här.

L: Jaa, ja.

Erik: Och; Inte kunde 'di sälja nån skog. Det var inte 'oppklarat då processen.

L: Det var låst helt och hållet.

Erik: Det var låst, och vi var skyldiga, och Det var dåligt med pengar.

L: Jaa, ja.

Din mor nu. Levde hon fortfarande?

Erik: Nej! Hon dog när jag var en månad gammal! Min mor, ja.

L: Så far - hade han hushållerskor då? Eller; var det Dina äldre systrar

Erik: När min mor dog, då hade han en hushållerska, min far, som var här, som var väldigt duktig. Jag minns inte henne, men Britta minns henne! Hon var väldigt duktig. Hon sa: hon koka choklad på kvällarna! och var om smörgåsar! Men så gick hon och blev med barn. Och då Den tiden så var det ju stor skam. Så far - liksom - hon fick sluta här. Han ville inte ha henne.

L: Så hon fick försvinna då.

Erik: Ja. Så Britta sa: "Det hade varit bättre dom hade tagit barnet också. Att hon fått stanna kvar". För hon var så väldigt duktig och sköta hushållet.

L: Så hon försvann ifrån bygden då, eller?

Erik: Ja. Hon försvann ifrån bygden.

L: Jaha.

Erik: Så det var visst nån storpamp, på Den tiden, som var far 'te barnet, 'oppåt Boda, någontingen. Hon Kom 'opp i därifrån, nånstans.

L: Ju större vill ha, ju längre bort försvann dom!

Erik: Ja! (Skrattar gott).

L: Du hade nu halvsyskon som hade emigrerat till Amerika.

Erik: Neej. Det var mina riktiga syskon det.

L: Som hade emigrerat till Amerika?

Erik: Jaa. Maria och Klara, det var mina riktiga syskon.

L: Jaså! Jaha. Men var hade Du hört talas om namnet Amerika för första gången? I skolan, eller?

Erik: Ja. I skolan. Å! Jag hade många! Min farbror - och - som var bror 'te far - han var i Amerika långa tider - han var på Panama-kanalen och jobba, han 'å!

L: Vad hette han?

Erik: Han hette - ja. 'Di kallar honom. Han hette John, men Jon, kallar de honom här. Jon, de kallar John för Jon här. Allt jag visst, så kallar 'di honom Jon.

L: Han hade rest utomlands.

Erik: Ja, så han var på Panama.

L: Lasses son Erik.

Erik: Ja, det var Lars. Det var en Annan bror. Han var i Amerika också. Det var en kusin till mig, ja.

L: Skrev han brev hem till trakten, så de visste vad han hade För sig?

Erik: Vem?

L: Han; Jon.

Erik: No. Jon, han var hemma. Han åkte hem, lika som jag. Kom hem på gamla dar.

L: Jaha.

Erik: Ja.

L: Talade Du med honom någon gång?

Erik: Njaa. Inte precis med honom - då; om någonting. Han var ju mycket äldre än jag.

L: Men han berättade ibland.

Erik: Ja.

L: Och det kom andra i bygden med.

Erik: Ja. Det var andra som kom hem. Kusiner som hade varit - vi hade många kusiner i Amerika.

L: Jaha.

Erik: Ja. Jag har en kusin, som har två söner, som är doktorer i Amerika. Från min familj så tror jag det var sex - Lars familj - så var de sex som var i Amerika.

L: Och de kom ifrån sådana här -

Erik: Lars - min farbror - han kom ifrån Skäggevik. Det är inte långt ifrån Hedemora, om Du vet var det är.

L: Jaha, där, ja.

Erik: Innan man. När man kör Skäggevik är när man åker till Stockholm och åker 80, åker över Dalälven där i Skäggevik, så, Där hade Lars sin egendom.

L: Där bodde han.

Erik: Jaa.

L: Vad berodde det nu på att de hade gett sig iväg? Var det För små gårdar, eller?

Erik: Jaa. De var väl - De var väl en tio barn, tror jag.

L: På Ett ställe?

Erik: Tio barn, tolv tror jag. Tolv barn. Tio eller tolv barn. Lars; bror till far då. Han hade en så stor familj, så hälften gick till Amerika.

L: Jaa. Delade han upp gården så att en del skulle kunna stanna hemma. Eller: var det den äldste sonen som i regel fick gården?

Erik: Nja - Lars, menar Du?

L: Ja.

Erik: Nja. Han sålde gårn till sin måg. Och så sålde han den igen.

L: Jaa.

Erik: Så; Den gårn är såld till nu - till .. en annan man, okänd då.

L: Så det var inget av de andra syskonen som Ville då?

Erik: Nä. Det var det inte. Sen var det en kusin i tredjeled då som köpte gården. En kusin. En Annan kusin: Anders. Min farbror Anders och hanses barnbarn.

L: Så De kom in på senare tid då och köpte tillbaka.

Erik: Ja. Ja. Och nu har de en stor grisfarm där. De har byggt en stor grisfarm där. De har 800 grisar där.

L: Det var inte möjligt förr i världen, att göra på Det viset.

Erik: Nej. Nej det var det inte.

L: Då var det två grisar - och - ett par kor.

Erik: Ja. Det var bara storbönder som hade två grisar

L: Det var storleken på Den tiden.

Erik: Här - var - Det inte 'nå' Riktiga storbönder! Det var mest dom körde i skog, körde timmer i skogen och massaved på vintrarna.

L: Så det var utkomsten de hade då. Att köra massaved.

Erik: Ja det var inkomsten.

L: Högg de också då en del, eller var det mest körningar där omkring?

Erik: Ja körning. Det var en del skogsarbetare då.

L: Jaa. Sönerna fick hugga då med naturligtvis.

Erik: Så; sista vintern jag var hemma så - då körde jag 350 kubikmeter massaved, ja.

L: Jaa.

Erik: Ner till en å, körde jag ut.

L: Och det skulle flottas ut då på

Erik: Ja. Det skulle flottas ner till Siljan, på våren.

L: Så det var långa - Vad tyckte Du om det arbetet? Att köra i skogen?

Erik: Ja, Du vet - Det

L: Du var stark - och -

Erik: Nä! Jag var liten - och minst i skolan. Jag var liten. Så jag. Jag körde timmer. Jag ville vara duktig, far blev sjuk en gång. Jag körde slåttermaskin och då var jag inte mer än tolv eller tretton år och 'en ville 'va' duktig! Så jag orkar ingenting! Jag orkar inte lyfta en plog på trillan, och inte en harv! Jag fick släppa. Jag var inte vidare stark.

L: Du fick slita ont då.

Erik: Slita ont ja. Så när vi skulle slipa de där liarna, det var värst. Jag fick dra 30 40 liar. Min farbror som var dövstum, han bodde på gårn han också. Så han slipa liarna, 30 40 liar på kvällarna.

L: Efter arbetets slut.

Erik: Ja. Jag var ju en kanske nio, tio år gammal då och kanske var yngre än det. Och då fick man dra liarna och vi jobba inte då. Jag menar: man kunde inte göra mycket i den åldern men fick dra liarna på kvällarna.

L: Så Du vet hur en slipsten ska dras då!

Erik: Ja jag vet hur en slipsten ska dra och Jag tyckte inte om Det jobbet!

L: Inte det.

Erik: Nej, nej. Det var arbetssamt och slitigt.

L: Så slåttermaskinen hade inte kommit in då?

Erik: Jo. Vi hade slåttermaskin. Men då hade de sådana ängar de slog.

L: Och det var lien det som fick

Erik: Det var ängar, förstår Du, som kanske var Ängar, på en del platser, som var - ja - vad ska jag säga - De kanske var en 400, 4, 500 meter långt och en 50 meter brett och där gick dom och slog emellan stubbarna. För det var ju trän - vad heter de: Allrar? Alder ..

L: Ogräs?

Erik: Nej, Alder. Det är Rättviksmål. De kallar det runor och sen är det sådana där andra Alder, kallar vi.

L: Ja, jag vet! Såna där som växer upp.

Erik: Ja kräm!

L: Ja.

Erik: Ja Då Slog dom där.

L: De gjorde det ja.

Erik: För det växte inga björkar eller någonting på de där. De ville väl inte ha björkar på de där ängarna, för de ville använda dem att slå där, hö. Då hade vi smålador där, så på en del 'plasser hade vi två lador och så packade vi in hö där och så körde vi hem det på vintern.

L: Var det mark som aldrig hade varit under plog?

Erik: Det var mark som aldrig hade varit under plog, där.

L: Var det besvärligt att röja upp det - med plog och så?

Erik: Jaa. Det är bara sten här.

L: Ja. Mycket sten.

Erik: Sten, och - pinnjord. Det är väldigt hård jord här ja.

L: Jaha. Sen, när Du blev tillräckligt gammal för att hålla i lien själv, vad tyckte Du om det, då?

Erik: Well. Jag körde ju sen. Jag har - Jag körde ju sen - jag bara. Så jag har inte slagit med lien mycket. Men jag kan göra det! Jag förvånar mig, att jag kan det ännu!

L: Jaså.

Erik: Jag gör det, än idag! Så - jag slår lite här och där.

L: Men; Du har inte svårt för att hålla skarpt?

Erik: Ja. Slipa, det lämnar jag ut, till en i Lårdal, som slipar liarna åt mig.

L: Du drar inte slipstenen längre då?

Erik: Nej. Nej. Hon sålde ju på auktion. Britta var hem i början på 47 och sålde egendomen och gården här på 47, då sålde de gården. Ja.

L: Ja.

Hur gammal var Du då när Du skulle ta steget och bli Amerika-emigrant?

Erik: Jag var väl en nästan 19 år, en 20 - blev 20 år när jag kom från.

L: Så det var 1927.

Erik: Ja.

L: Det var i januari månad!

Erik: Ja. Då lämna vi här, då.

L: Du hade redan börjat fundera året före då på att Du skulle åka till Amerika.

Erik: Ja. Det var systrarna som såg att där fanns ingen utväg och far var ju gammal. Så; då minns jag - det var -

L: Han bodde kvar här.

Erik: Han bodde kvar här. Så Britta var ju hemma med far hon, så länge han levde.

L: Jaså!

Erik: Ja. Hon var hemma. Hon skötte far, så han dog här. Så han - så han dog - han kom inte härifrån. Så; Dövstum. Han kom in på åld.. - När far dog, så 'la hon in papper Britta också, så hon ville resa till Amerika.

L: Men hon var gammal, när hon åkte!

Erik: Ja. Hon var rätt så gammal när hon åkte, hon. Och då - då - När vi reste på morgonen. Jag kommer ihåg: det var kallt! Det var väl ungefär kanske ja, 2:a, ja, 5:e januari, 1927. Vi lämna och for till Göteborg.

L: Du tog tåget ner då.

Erik: Jag tog tåget ner, för vi åkte väl ett par dar före.

L: Ifrån Falun?

Erik: Ifrån Rättvik. Nej, Vikarbyn!

L: Jaså - Vikarbyn.

Erik: Ja, tåget stannar i Vikarbyn inte 'nå' mera. Då fick vi en dräng. Och - det var så dåligt med arbete. Så han - det var ju bara maten och lite pengar. Och det var ingenting. Så - Den där - han hade inget arbete och han kom hit - och - han var här och jobbade. Vi fick en dräng. När han körde ner mig var det över 30 grader kallt på morgon, då ner till Vikarbyn. Och när han skulle åka hem frös han öronen. Så kallt. Och det var ju det värsta för mig och lämna far här! You know.

L: Jaa.

Erik: För: far var ju så gammal. Och jag hade ju aldrig haft egen mor. Så det var ju - Det var tråkigt.

L: Du hade Britta kvar då.

Erik: Ja. Britta vart kvar här. Och Klara var kvar också. Ja. Då. Och - så: hade jag en sådan där gammal dalaskjorta, en lång en, som var hemvävd - med plåtknappar - där. Och i den sydde Britta in en hundralapp! i Den skjortan. Så - Den skjortan satt på hela tiden! Jag vågade inte ta av mig den! skjortan!

L: Var sydde hon in den? Var det närmast

Erik: Ja, kroppen då. På sidan då. Hjärtat, tänkte jag! Sen gjorde ju inte den där hundralappen! För man måste ju ha 100 kronor och landstiga med. Men jag behövde inte visa 'opp 'nå' pengar, vid Den 'tien.

L: Så; Det var lite extra i kassan, så att säga.

Erik: Ja det var lite extra i kassan.

L: Du hade inga svårigheter att få papperen klara för att åka till Amerika?

Erik: Nej! Jag hade inga svårigheter.

L: Men Du hade inte excerserat då!

Erik: Nej, jag hade inte 'exerat.. Så kom vi då så. Jag tror vi landa i .. Vi landa i New York den 16 januari och då var det ju; Snön var ju så smutsig där nere vid kajen! Så jag tyckte det var hemskt när man kom dit! Så min syster Maria var där och mötte mig då. Och så åkte vi till Stamford, då. Jag tror nästan det var Jan Dahlgren som skjutsa - och - mötte oss!

L: I New York.

Erik: Ja. Jag tror nästan det var Jan Dahlgren som ... skjutsa ner Maria, som mötte oss då. Men, jag är inte säker.

L: Vad hette båten som Du åkte med?

Erik: Stockholm. Gamla Stockholm.

L: Jaha.

Erik: Och; Jag tror att det var de skulle göra en resa Till med den. Och då var det storm! Det var tre dar vi kunde inte gå ut på däck!

L: Jaså. Det var en hård storm.

Erik: Det var en hård. Och då låg vi fyra i samma hytt. Inget tvätt - Inget vatten och tvätta.

L: Inte det.

Erik: Nej. Man fick gå till ett gemensamt rum.

L: Vad kostade resan?

Erik: Jag tror det var nånting på 100 kronor på Den 'tien, resan kostar. Nä! Nog var det väl mera, va?

L: Jaa, det är väl en -

Erik: Jaa. Jag kan inte komma ihåg hur mycket resan kostade den 'tien.

L: 125 - eller? Ja, det kanske var. Det var över 100 kronor, i alla fall.

Erik: Nej. Inte kunde det vara 100 dollar!

L: Nej, det var det inte.

Erik: Jag kan inte komma -

L: Men; Du köpte biljetten här i Dalarna, då?

Erik: Ja, min syster. Jag hade inga pengar! Så min syster i Amerika, hon sände hem. Hon sparade ju pengar, hon, då. Så hon hade ju - ja, jag vet inte, om hon hade 60 70 dollar. Hon hade bra betalt var hon jobbade, min syster! Hon var ju köksa. Hon hjälpte till.

L: Så; hon ville att Du skulle komma över då, eller?

Erik: Ja! Alla ville ju att vi skulle åka härifrån!

L: De förstod att det inte fanns någon väg ut, så att säga.

Erik: Ja.

L: Så då mötte hon i New York.

Erik: I New York mötte hon mig hon.

L: Ja. Och; Ditt första intryck, det var smutsig snö.

Erik: Smutsig snö. Så - fick jag - När vi kom 'opp 'te Stamford, så fick - hon skaffa mig ett rum. Och det var en dansk familj. Jag såg aldrig Honom. Jag såg Henne. Så jag bodde där på det rummet, ja, där. Och Du vet: Rummen i Amerika, där. fönstrena går 'opp. You know. 'Skjutar 'opp dom och ner. Så; då 'skjutar man ner gardinen till hälften! Och jag kom in i 'rumme och Jag tog 'opp gardinen! Vad är det för tokig käring som ska ha gardinerna nere mitt på dan! Det var seden där å! Gardinerna skulle vara halvvägs ner!

L: Jaa.

Erik: Så. Hon kom in och förklarade för mig då. Jag vet inte om hon talade danska eller om hon talar engelska!

L: Du kunde ingen engelska alls då?

Erik: Ingenting kunde jag där, då. Så. När jag skulle ha någonting, så lärde dom mig. Den första morgonen då. Jag skulle gå till jobbet. Så skulle jag ju ha lite mat! Och då lärde de mig. Jag skulle ha gröt då. Eaut meal. Och så: hot chocolate. Då sa de: Coco, You know. Det var lättare. Coco kallade de hot chocolate. Så: när jag kom in och öppna dörr vid den där

lunchvagnen, You know. Du har väl sett de där lunchvagnarna de har i Amerika. De går på hjul. Och, så, när jag öppnar 'dörrn då, så sa jag: "Eaut meal och coco", så jag skulle inte glömma bort det där! Så jag fick arbete då på ett - en fabrik där de gjorde lås! Och det var - Det var tråkigt arbete. Stå vid en maskin. Det var: Man sticker nyckeln. Den var rund - och så var det urholkat. Och jag - Det var en sån där blås - som skulle blåsa ut dom där - när man borrat färdigt där. Och; Den var förstörd, så jag fick ta i dem där med händerna. Och det slet i naglarna. Och Det gjorde ont och Jag hade inte förstånd om och anlita ett sånt där ... band bandage!

L: Jaa.

Erik: Vad heter det?

L: Plåster, eller?

Erik: Ja plåster! på fingrarna. Jag hade inte förstånd om och köpa nåt sånt där. Så var det en pojke då ifrån Orsa, som jobba på gjuteri. Han var hjälpgjutare där, han. Han tjäna lite bättre än jag, så jag fråga honom: "ska jag och Du byta jobb"? Så; jag bytte jobb med honom och kom in på det där gjuteri. Och där var ju smutsigt! Det där, och 'va hjälpgjutare! Och där var det en sån där glödande järn då, som - där de sprang med en skopa där - och fyllde i dom där hålen - när de gjorde såna där - modeller då, som de slog järnet i där. Och det var skitigt arbete! Sen var vi inne där. När det var färdiggjutet, så fick vi gå in och sortera låsena, om det var fel på dom! Så fick vi kasta dom åt sidan. Jag kunde inte se om det var 'nåt fel på låsen. Jag slängde aldrig bort någonting!

L: Allting var bra.

Erik: Allting var bra! Men jag satt och slängde bort 'nån ibland, sådär, så det skulle se bättre ut! Och så var jag där. Jag trivdes jag inte där. Det var ju bara första månaderna jag var där då. Så: jag fick ett jobb på en farm. Och - det var den där Douglas Alexander, som var president för Singer -

L: Symaskiner.

Erik: Symaskiner, där.

L: Jaa.

Erik: Ja. Och - Han hade ju en stor sån där 'plass, man spelar golf, egen. Å! Det var en stor 'miljonärsplats där! Ibland fick jag springa med de där bollarna, plocka 'opp bollarna. Han var så kinkig. Om det var en boll jag inte fick tag i - han kunde några ord svenska - den där miljonärn.

L: Jaså!

Erik: Jaa. Han hade visst varit i Stockholm. Ja, kunde några ord. Där. Så hade de en farm. De hade tre hästar och

L: Det var utanför Stamford det.

Erik: Det var ungefär 1 kilometer.

L: Jaa.

Erik: Erik. En annan svensk, har varit där. Erik Dahlgren, han har varit där och jobbat också nån sommar, före mig. En dalslänning.

L: Jaha!

Erik: Och så - trivdes jag inte där. Jag ville bli sån där golv .. som slipar golv. Skrapar golv, vad 'di kallar i Amerika ja. Och det - Det var hårt arbete. Så - Det gick ju ingenting.

L: Var det ackordsarbete då? eller hade Du för varje gång?

Erik: Nej. Det var inte ackords, You know.

L: Det var timpeng?

Erik: Det var timpenning. Så jag fick - ja -

L: Så det var skrapning för hand, då?

Erik: Det var skrapning för hand, ja. Det var hårt arbete! Det var - Det var - och - Tjäna pengar, det gjorde dom - dom där!

L: Men det frestar på knäna. Gör det inte det?

Erik: Ja. De fick vatten i knäna. De tjänade mer än snickrarna, dom där.

L: Jaså!

Erik: Ja! De 'kunne tjäna 50, 50 60 dollar om dan dom där.

L: På Den tiden!

Erik: På Den tiden.

L: Det var fantastiskt.

Erik: Ja, de tjäna pengar, de där plåtskraparna.

L: Jaså!

Erik: Jaa då.

L: Vem hade talat om för Dig att det var så bra nu? Hade Du någon kompis som kände till det där?

Erik: Jaa. Jag kände ju Alla dom där, där. För jag kom ju in på en svensk 'plass, sedan, då. Dom kallar boarding, ja, en sådan dära 'matplass. Så jag bodde där, också.

L: Som inackorderad.

Erik: Som inackordering då där. Och där var det italienare och där var fransman och det var irländare, som var födda i Amerika. Det vill säga; Som bodde där. Och så var där norskar och svenskar där. Det var en stor, svensk käring som hade det där. Och då var det ju såna golvslipare som var där. Men dom söp hemskt, en del utav dom. Jaa. Dom - Jaa.

L: Så: det betyder inte mycket att de tjänar mycket då.

Erik: Neej, nej, dom En del

L: Det blir barägaren som fick -

Erik: Ja det var ju - Det var ju vad 'di kallar förbud då. Så de hade sådana där speak-easies - sådana där lönnkrogar, då.

L: Och det var mycket dålig sprit med där, förstås.

Erik: Ja det var dålig sprit. Det var dålig sprit, men den var stark!

L: Jaså.

Erik: Jaa. Man behövde inte dricka mycket!

L: Ja men då blev det väl en del besvärligheter, med slagsmål, och sådant där, i släptåg.

Erik: Nej, det var inte så farligt!

L: Inte det.

Erik: Nej. För att - de fick aldrig komma in där mera.

L: Jaså de var noga med det.

Erik: Det var ett litet hål då som - det var väl ungefär - vad ska jag säga - ½, i diameter. Ett litet hål - som - en plåtbit som dom satte upp. Om någon kom och ringde i klockan - och så öppnade de där - och - de kunde inte se in där - men; Han kunde se ut.

L: Ja.

Erik: Och var det nån som han inte ville släppa in då så då -

L: Då var det stopp!

Erik: Då var det stopp då.

L: Vilka ägde dessa speak-easies?

Erik: Ja, det var -

L: Italienare de flesta eller?

Erik: Nej. Jag tror det var mest irländare.

L: Irländare.

Erik: Irländare. Och det var ju bara irländska poliser, vet Du.

L: Jaså i Stamford?

Erik: I Stamford också. Jaa.

L: Svenskarna kom aldrig in på det?

Erik: Nej. Svenskarna var aldrig inne på den.

L: Nehej.

Erik: Sen var det väl nån italienare också, men det var mest irländare.

L: Jaha. Men; där gick golvskraparpengarna!

Erik: Ja där gick golvskraparpengarna.

L: Spelade de kort också, när de kom -

Erik: Nej, inte på krogarna, inte.

L: Utan det var mest tal - och umgängesliv, så att säga då.

Erik: Ja.

L: Och det kom inga fruntimmer in där, inte.

Erik: Nej. Inga fruntimmer. Nej.

L: Det var bannlyst.

Erik: Jaa, bannlyst. Inga fruntimmer in där.

L: Men; ni fick sitta och dricka?

Erik: Jaa.

L: Eller fick ni stå?

Erik: Fick stå, mest. Det var inga stolar; vid 'barn', - som det är idag inte. Det var väl någon bord, eller någon stol som en kunde sätta sig, om Du ville. De var inte - Jag var inte inne där länge.

L: Men om det var någon som var där inne för länge. Vad hände med en sån? kastade de ut 'en, eller?

Erik: Nej. Han fick sitta där inne vid bordet och sova utav sig ruset.

L: Så de var rädda och kasta ut 'en, så polisen fick tag på 'en, förstås.

Erik: Ja. De var krokiga allihop! Hela - hela - Alla poliser och allting. De visste till dom där! De betala stora pengar, och, så. Som i New York. New York i Harlem var det en lönnkrog där som var öppen 24 timmar om dygnet. Och det var en dörr som aldrig stängdes. Det var en sån där - om Du har sett på TV - Såna dörrar, som barnen kunde krypa under. Ja. Det var öppet 24 timmar. Och då fick majorn pengar - av New York. Den som var major fick stora pengar, så de fick ha dom där då.

L: Så - de såg mellan fingrarna.

Erik: De såg emellan fingrarna, ja.

L: Men; det hände väl på en del ställen att de sålde dålig sprit med? Träsprit, och sånt? Eller: hur var det med det?

Erik: Jaa. Ja det - Jag vet ingen som förlora 'nå ögon och sånt - som här i Sverige. Jag vet inte.

L: Inte det.

Erik: nog var det dålig sprit.

L: De sa det i Cleveland Ohio. Där var det mycket dåligt på en del ställen. De blev våldsamma av sig.

Erik: Njaa, det var inte så farligt.

L: Nej. Men det var alltså .. under 30-talet det.

Erik: 30-talet.

L: Prohibition, som de sa.

Erik: Ja.

L: Och - när Du såg detta: var det en bra lösning, att förbjuda spriten, utskänknigen av spriten, tror Du?

Erik: Nej. Jag tror - Jag tror att; när det är en vara som 'di inte kan få, då vill dom ha den.

L: Det blir mer begär efter det då.

Erik: Det blir mera begär då.

L: Ja.

Erik: Ja, det blir mer och mer. Som till exempel Jag tyckte om och dricke öl.

L: Ja.

Erik: Nu var jag i Amerika i våras och jag tyckte synd om dom där, som var på de där hemska krogarna. Jag tyckte krogarna var hemska nu!

L: Jaha.

Erik: För: Jag dricker så Lite nu, så det! Jag tar en pilsner ibland.

L: Ja.

Erik: Men! Jag tyckte om pilsner! för det var ju så dåligt vatten man fick på jobbena.

L: Jaa. Ja.

Erik: Så: nu har det slagit tvärt om!

L: ja, så det har ändrat sig.

Erik: Likasom när jag var i Amerika där. Jag kom ju hem. Jag 'håll ju på Amerika. Jag tyckte om Amerika. Det var bara Amerika för mig. Nu kom jag dit i våras - och - det var bara Sverige för mig. Jag skulle inte vilja bo i Amerika.

L: Skillnaden var för stor.

Erik: Skillnaden var så stor. Jag ville inte bo i Amerika. Jag tyckte synd om dom som ska bo där.

L: Jaa. Ja.

Erik: Men det är olika 'plasser i Amerika, också. Olika 'plasser där också. Så man ska bli van med en sak.

L: Ja just det. Ja. Du hade det ganska svårt då i början; med arbete, och så där.

Erik: I början hade jag ganska - allting var motigt.

L: Längtrade Du hem då?

Erik: Neej. Jag längtade inte hem, men det var motigt. Och min kusin kom från Västbjörka - kom dit. Han var ju målare. Han fick fullbetalt och - ja. Du vet: det var ju 5 dollar om man tjänade. Det var inte mycket!

L: Nej.

Erik: Jag klarade mig naturligtvis.

L: Du levde billigt ja.

Erik: Ja. Man levde 12 dollar för bara mat och rum. Då, där. Men; sen kom jag in för en smålänning där. En Trolle. Och jag tror bestämt den Trolle som är i riksdagen här. Han är någon slags doktor i regeringen här. Han har samma ansikte. Så: det måste vara släkt till honom där. Och han kom ifrån Småland, den här Trolle.

L: Jaha!

Erik: Och han hade ju bara såna där stora miljonärshus han byggde. Han. I USA. Han hade en intevju där nere.

L: Han var byggmästare då.

Erik: Han var byggmästare. Han byggde sådana där korsstyggn! -.... Sådana där skräddarsydda hus.

L: Ja ja!

Erik: Han byggde hus på Den 'tin', som kosta 60 och 70 och 100 tusen dollar You know. Han, - den dära miljonären.

L: Det var bra - på Den tiden.

Erik: Ja, det var stora hus! Och så hade han goda - bra snickare vet Du, som kom ifrån Sverige. De var möbelsnickare, vet Du. Och så - möbelsnickare - så de kom in på - Möbelsnickare, kom in på - jaa

L: De gjorde inredningar och sånt då direkt på stället eller?

Erik: Ja. Det kan jag inte komma ihåg hur inredningarna

L: För; han byggde väl komplett då, till kunden.

Erik: Ja. Inredningarna kom väl då.

L: Jaså de kom, ja.

Erik: Jaa. Och Du vet - allting kom ju naturligt. Det var ju inte. Kökena var ju inte - som gick i Den 'tien' - påkostat och så där.

L: Nej.

Erik: Och då - hade han de här fina snickarna, från Sverige, vet Du, som gjorde allt arbete. Så det var ju toppen. Ja. Så han fick ju alla miljonärsjobben där, Trolle.

L: Så; Du fick möjlighet och komma in där då?

Erik: Jag kom in där som snickarlärning då. Så jag jobbade hela 'tin' tills - tills -32. Då blev jag utan arbete.

L: och det tog slut då för honom också, eller?

Erik: Nej. Ja så sent som på de där dåliga tiderna - så - var det en svåger till den där Jan Dahlgren då - som var gift med Jan Dahlgrens syster - en svåger - och jag brukar jobba med

honom! Han var ju möbelsnickare från Sverige han också. Jag kommer inte ihåg vad han hette, den där. .. Svågern till Jan.

L: Gustav Andersson?

Erik: Nej. Nej. Det var ett annat namn. Jag kan inte komma! Ibland - Ibland är det någonting som jag glömmer!

L: Jaa, det är namn och så. Det är lätt och glömma.

Erik: Jaa. Det är lika med namn i engelskan. Sen kommer jag på det; efteråt.

L: Hade Han egen rörelse då, han Du tänker på?

Erik: Nä, han jobba för Trolle. Den här.

L: Jaså! Jaha.

Erik: Han var snickare. Så jag fick jobbkompis med honom. Så; sista jobbet vi hade då, så byggde han ett hus som kosta 60 70 tusen där och då tror jag inte - då förlora pengar där - Trolle - på det.

L: Så han hamnade i konkurs, eller?

Erik: Nä! Han gick inte i konkurs! Men; de dåliga tiderna Kom då! Och då hade han en son som skulle - Han dog visst; Trolle, där, sedan. Jag vet inte vilket årtal han dog på. Men; sonen skulle ta över och det gick ingenting. Nej.

L: Nej.

Erik: Han var ju studerad, så han var ju bara på en - på en - Han hade bara jobb på ett postkontor.

L: Jaså.

Erik: Och det var ju inget vidare betalt i Amerika, postkontor. Han var ju studerad. Hans fru brukar - hans mor brukar spela i kyrkan - piano eller orgel.

L: Jaha. Men: det var en svår tid då - depressionen.

Erik: Ja det var svårt.

L: Det var många som fick känna av det.

Erik: Det var svårt, både när vi bodde där - kom till Harlem. Då var det svårt.

L: Fast sen flyttade Ni ifrån Stamford.

Erik: Ja. Jag flyttade till New York.

L: Ja.

Erik: Så då åkte jag till - åkte jag hem.

L: Åkte Du ensam?

Erik: Åkte hem till Sverige då för -32.

L: Ja.

Erik: Så jag var här i Sverige i elva månader. Och då var jag här och levde runt. Jag hade ju egendomen, och allting bortarrenderat här då. Jag var levde runt, dansa med flickor! och så sände dom lite pengar och så gjorde jag utav med pengarna! och så hade jag ingenting och äta och, så!

L: Du hade med Dig en sparad slant ifrån Amerika i alla fall.

Erik: Ja. Jag hade inte mer än - När jag blev utan arbete, så hade jag inte mer än en 800, 900 dollar sparade ihop. För; jag var ju en sån där, så jag var ute och dansade och levde om lite grann också.

L: Jaa. Men Det var inte så dåligt på Den tiden då.

Erik: Nä. Det var inte dåligt, men de gick ju fort. De där pengarna gick ju fort!

L: Du spädde inte på med mera arbete hemma heller, utan Du

Erik: Nej. Jag fick inget jobb.

L: Du bodde här hemma då?

Erik: Jag bodde här. Jag bodde hos min halvsyster, då han dött, den svågern, som -

L: Och Din pappa var död också då.

Erik: Ja. Alla var döda här. Jag bodde. Jag bodde här.

L: Och; Din syster Britta? Var var hon nu då ?

Erik: Hon har varit i Amerika Hon 'å.

L: Men; Var hon hemma när Du kom hem?

Erik: Nä. Nä. Hon var i Amerika.

L: Hon hade gått över.

Erik: Ja. Jag tror hon kom över på dom där mest dåliga tiderna. Hon fick ju jobb hon, ja!

L: Alltså kring -30. Efter Din pappa hade dött, då, så åkte hon.

Erik: Ja.

L: Men Du hade svårt och få arbete då på 30-talet, när Du kom hem, ja.

Erik: Ja, det fanns

L: Det fanns inga arbeten. Inget skogsarbete heller?

Erik: Ja. Ja. jag var inte van och hugga. Jag var ingen skogsarbetare. Jag var inte van och. Jag har ju kört hemma. Att bli dräng på någon bondgård hade ju gått bra.

L: Ja. Men Du hade -

Erik: jag försökte. Jag skrev på nån annons, men; det var ingen som ville ha mig!

L: Du levde på dans, och sång, då för ett tag.

Kvinnlig annan person: I 25 år.

L: I 25 år! Du var 25 år. Det var den bästa tiden!

Erik: Jag var aldrig ledsen.

L: Det ångrar Du inte alltså.

Erik: Nej. Jag var aldrig ledsen! Jag var aldrig ledsen. Så. När vi var i New York då en gång så - så fick jag ju pengar utav systrarna. De där dåliga tiderna. Fick jag pengar. Jag fick 10 dollar i veckan och det levde jag bra! på, 10 dollar.

L: Jaså de sände hem dem till Sverige?

Erik: Va?

L: Sände de hem pengar till Sverige till Dig?

Erik: Ja, de sände till Sverige också.

L: Du skrev brev då och talade om att det var inget vidare här! Du fick formulera särskilt bra då, så de trodde Dig!

Erik: Ja. Du vet. Min syster, Maria, som var i Amerika. Hon var snäll. Den äldsta hon var väldigt snäll.

L: Hon var bekymrad över Dig.

Erik: Och Du vet; Jag var ju som en -

L: Lille pojken, fortfarande.

Erik: Det var en som fråga. Det var en som fråga min fru' 'Ho var gift med gullgossen. för; systrarna höll mig som en gullgosse!

L: Så - för Dem så var Du fortfarande en liten pojke.

Erik: Ja, jag var en liten pojke för dom! Fast; jag var ju inte Mammas bästa barn.

L: Nej. Nej. Men; de såg mellan fingrarna med det förstås då.

Erik: Då så. När vi var i New York där då. Bodde där i Harlem då, vet Du. Då fick jag 10 dollar i veckan, då. Ibland så åkte man dit på nån fyllskjuts då, Du vet! Pengarna Gick då. Jag - Jag kunde ju inte gå och fråga för mera pengar, för då jag fått en massa skällning. Då 'kunne jag 'va utan mat ibland i tre dar.

L: Jaså!

Erik: Tre dar var jag. Ja, tre dar.

L: Det fanns inga möjligheter att -

Erik: Jag minns en gång, som jag bad. Det var på -37, då. Jag var ute och festade. Och sen. Jag kunde inte gå till systrarna och få pengarna. Så; då hade jag inte ätit på tre dar! Så jag gick och pant-chappade min överrock, till och betala rummet! Jag ville inte - Jag ville inte

L: Bli utkastad nej.

Erik: Jag ville inte. Så. Jag vet när jag 'la' mig, så bad jag, och grät! Och 'etter det; så har jag aldrig varit utan jobb!

L: Inte det.

Erik: Efter -37. Så jag skulle ha bett förut, så kanske jag har varit all right.

L: Du blev inte religiös utav det?

Erik: Nej, nej! Men: Du vet; när man är i fara, så ber man en bön ibland.

L: Då var Du nära slutet så att säga. Du var på "fallrepet".

Erik: Jaa, ja. Jag var bra Nära då.

L: Och - det var i New York - det.

Erik: Det var i New York, det.

L: Bodde Du i Harlem då?

Erik: Nej. Jag bodde inte i Harlem Då, inte.

L: Nej.

Erik: Så - Jag skulle ha bett en bön förut - för då hade jag klarat mig bättre här i livet.

L: Ja, men Då hade Du ju inte varit med om allt det här roliga!

Erik: Nä, då hade jag inte varit med om det här roliga!

L: Så; det har en uträkning allt möjligt.

Erik: Allting har sin uträkning.

L: Ja.

Erik: Jaa.

L: Så Din syster nu. Hon arbetade i New York; eller: i Stamford?

Erik: Ja min - Britta nu - min syster, som lever, hon var ut på landet. Och så var det Klara då, och Maria som var vid

L: Och; Maria, var bodde Hon?

Erik: Hon bodde. Ja. Hon jobba i New York!

L: I familj?

Erik: I familj då. Ja, hon var duktig.

L: Så Hon kunde spara allting hon tjänade, naturligtvis.

Erik: Ja

L: Hon bodde .. gratis.

Erik: Hon bodde gratis och jag kunde gå dit och äta - varenda kväll! där - och - Ingen. Men; Då var det ju så att: de var så avundsjuka, de där tjänarna, som jobbade där! När Vi kom dit - Fast Vi hade ingen. 'Di var avundsjuka om hon gav bort en matbit. De kasta ju bort så mycket mat. Varenda kväll! kunde jag gått där och ätit och ingen - käringen inte 'veta nåt - Frun i huset inte veta. För de Kom aldrig ut till köket, där.

L: Jaså de gick aldrig ut i köket.

Erik: Nej. De Gick aldrig ut i köket. En del var ju så stora på sig - så de hade - De prata inte med kokerskan, en gång. De hade sekreterarn som skulle

L: Beställa.

Erik: Jaa, som. Min syster Klara. Hon bodde ju här. Var det -70 hon dog? Ja. 71! var det väl Klara dog?

Annan kvinnlig person: -71.

Erik: -71. dog Klara. Då arbeta hon för den där - de där stora .. Jenkins Stadium (sekr är ej säker på namnet där). Och; de hade ju egen järnvägsvagn när de gick 'te Florida, som kopplas in. Och där var det ju två karlar. Det var ju i Long Island City. Den där vagnen var ju i Long Island City. Och där var två karlar på det hela. Året om! Fem hem. Som det var full uppsättning i folk, i alla fem hemmena. Två chaufförer.

L: Förundrade det Dig inte någon gång att det var den skillnaden. Där gick Du på randen till excesser, (som man säger).

Erik: Jag. Vi var aldrig. Folk där. Vi gick utan arbete när vi var 'oppe i Harlem. Men - vi var aldrig avundsjuka på miljonärerna.

L: Harlem på Den tiden. Det var väl ett rätt så städat kvarter att bo i?

Erik: Jag fick ett Bättre rum i Harlem och det var Bättre målat och rummet var Bättre på alla vis. Än om Du skulle gå ner till 59:e gatan. Det var ju där - en - Blooming - store, var miljonärerna brukar gå och handla och det var ju en miljonärs - på sidan var miljonärerna bodde. Och - Då var det bättre med rummen 'opp i Harlem.

L: Jaså de var det.

Erik: ja, bättre. Allting var bättre. Fast: Namnet låter ju lite konstigt.

L: Ja, men det är ju på senare tid det har fått den -

Erik: För, på senare. Men det var ju då också, Harlem, var ju - så där. Men vi fick mycket bättre rum, där.

L: Ja. För: det fanns ju svenska .. kyrkor, där på 129:e gatan. Var det inte en svensk kyrka där? En Luthersk kyrka?

Erik: Nä, den var på 123:e.

L: 123:e kanske, ja.

Erik: 123:e, den Lutherska kyrkan - här - nere på 123:e.

L: Så 123:e var det.

Erik: Ja. Ja.

L: Men; den var där uppe.

Erik: Ja.

L: Men; så försämrades det naturligtvis. Men; då var Du inte där. Det blev efter kriget, det.

Erik: Det blev efter kriget. Då kunde inte vi. Då var det en finsk bekant. Jag brukar prata med han om Harlem. Och Den dåliga tiden, var man 'kunne gå överallt i Harlem. Och; ingen gjorde någonting. Och sen blev det Bra tider och Alla tjäna pengar. Då kunde Du inte gå någonstans där. Det var farligt och gå där. "Ja men Hur kom det sig till"? sa han till mig. "Jo. Det var ingen som hade någonting"! Så: det var ingen idé och försöka stjäla nånting. Det var ingen som hade!

L: Det var säkert.

Erik: Säkert ja. Man Hade ingenting.

L: Men - som sagt var. - Du åkte hem och Du stannade här, i den här delen av Dalarna, på Röjeråsen.

Erik: Ja ja.

L: Och; då övertog Du hemmet?

Erik: Nej! Nej. Det var på 32 det!

L: Det var -32 det. Men: Du åkte aldrig tillbaka igen?

Erik: Jo! Jag åkte tillbaks då sen till Amerika, efter -33, ja.

L: Jaså. Du gjorde det!

Erik: Ja, jag har ju 'vari' där i 43 år.

L: Jaha! Det stämmer ja. Nu kommer jag ihåg!

Erik: Jag åkte tillbak igen.

L: Jaha Du.

Erik: Ja. Jag kom tillbaks dit till Amerika, då.

L: Så - Du fann inget arbete här i Sverige - som Du tyckte om?

Erik: Nej! De var ju utan arbete dom andra, och

L: Jaha.

Erik: så det var ju ingen idé för Mig!

L: Nehej.

Erik: Och det var ju en annan - Det hade inte gått i alla fall. För de har liksom en annan byggnads - De bygger olika här och i Amerika. Jag tycker det är lättare som dom bygger i Amerika. Jag tycker att det är lättare - och bättre!

L: Du försökte inte att förklara det för någon av byggmästarna här i Sverige, att det var -

Erik: No. Inte då! Inte då! Vi kan komma till det senare ja.

L: Ja.

Erik: Ja och sen .. kom vi tillbaks till Amerika på 33 då. Ja, då bodde jag i Harlem, igen. Jag fick ett rum där 'oppe. 'lite' rum då. Jaa. Så; -34 var det dåligt, och 35 var det dåligt och så -36 började det 'å öppna 'opp lite granna, You know.

L: Men Du hade arbete hela tiden?

Erik: Ja. Jag fick. Det var En hemifrån Vikarbyn där som hjälpte mig, så jag fick ju lite jobb där, då, på -33, började så lite grand då. Fick lite jobb då. Men det var ju bara extra där, jag hjälpte till, och gjorde lite utav varje. Där. Och då så; -36, så började det på och öppnas 'opp, då. Det var inte bra. Du 'kunne få in sex veckor - - och Du fick gå två månader - innan Du fick ett annat jobb. Och krångla så där, 'å. -38 lite, lite grand bättre; undan för undan. Och så -39, då var jag på utställningen i elva månader. Det var det Bästa jobbet jag hade Där.

L: Jaha.

Erik: Och så sen. Det var elva månader, där. Sen kom vi in då, så vi byggde bostäder för armén!, på 50-talet då. Och då - då körde vi: Tio timmar om dan.

L: Så då fick Du arbete, 1940, sa Du, för?

Erik: -39.

L: -39, på guvernementet.

Erik: Nej. På utställningen.

L: Det var utställningen först - ja.

Erik: Jaa.

L: Men; sen blev det på -

Erik: Ja, sen - och byggde bostäder sen; för armén, där. Där. Sen.

L: Det var alltså för arméns militärer.

Erik: Militärer, ja.

L: Var Det i New York, eller - var någonstans?

Erik: Nej! Det var långt ute på landet, det var - Det var på Dix. Fort Dix, det var ju 90 mil ifrån New York där, amerikanska mil.

L: Jaså! Så då fick Du bo där då. Hela tiden.

Erik: Jaa, ja. Ja då körde vi inte tio timmar och sju dar i veckan. Det var bara fem. Men sen: när vi kom in på .. 42, då. Det var då eller - 41, eller 42, då - som vi börja på och köra sju dar i veckan och tio timmar om dan.

L: Jaha. Hur tyckte Du att Det fungerade nu. Du hade blivit van vid tio års arbete: en veckas arbete och Tre månaders arbete och Tre månaders uppehåll och -

Erik: Jaa. Det

L: Du fick en omställning i kroppen. Kunde Du tåla det omslaget?

Erik: Ja, då när vi var där och jobba, så - vi jobba på -39, utställning - så höll de på plocka 'opp virke. Jag jobba på Folkbildningen där. Då fick jag en - då höll de på och plocka 'opp virke, till en plattform. Då fick jag en regel. Den var väl - Han var en 4 - Jag vet inte hur lång den är - 4-5 meter. Det var en lång! regel!

L: Den tog rätt hårt.

Erik: Den tog väldigt hård då. Tappade nu den där - virke. Så jag fick den rätt i ryggen. Ja. Den där regeln. Och då - då kom doktorn på jobbet där. Då sa han: "om benena slog utav och dom gick emot varann så blir Du bra, men skulle de gå utöver, så kommer Du få men". Det var allt de gjorde. Och då - den där firman vi jobba för. Det var en doktor som var inblandad i firman, så jag gick 'opp till den där doktorn. Han sa "Jaa. Allting var bra". You know. Ja. Och så sen; när jag börja en gång, senare och jobba för staten då så - då fick jag ont i ryggen. Jag kunde inte köra hem bilen. Det var en Craysler, en sån där. Men då låg det ju så till, med jobb, när vi kom in. Vi byggde bostäder för armén. Då behövde vi inte göra någonting, om inte vi ville.

L: Jaså det var lätt arbete.

Erik: En del gick och gömde sig ut och inte gjorde nånting! Som den där John eller Jan Dahlgren, - han var ute där i Södern och jobba, han. Och där. Alla gick och gömde sig i skogen! Det var droskchaufförer som kom in och de var - De var - snickare, blev snickare. Som rörmakare och elektrikare och sånt där, var det svårare att komma in i fackföreningen. Men: målare, och snickare, så var det lättare och komma in i den fackförening. Och då, när jag var där ute och jobba. Jan, han var ju ingen snickare. Då fick han sätta in lås! Och det är marigt att sätta ihop ett amerikanskt lås! Och då - från höger till vänster. Man kan ändra om det när man stänger dörr till höger, ja. Och skulle den fjädren kom bort. Så. Det är marigt! Det hörs enkelt ut, men det är marigt. Det tog dom tre dar och sätta ihop det där låset. Sen var det en finsnickare, som kom ifrån Uddevalla. Han var - ja - han var möbelsnickare ifrån Sverige. Jan sa till lagbasen att: han skulle få hans jobb; och han skulle lägga golv - som - Nähä. "Ta Du tid på Dig, Du lär Dig", sa han då till Jan, den här. Det tog tre dar och få ihop det där låset!

L: Då var han väl fullärd sen, i alla fall.

Erik: Ja, det blev han! Det är på misstagen Du lär Dig! Ja. Det var lika var jag jobba. När vi jobba! En del gjorde ingenting. Det var två finnar. Vi byggde en teater för - för armén där. Dom stod - Du vet - Det var en sån där glugg där då - upp till - var den där kameran skulle vara när dom filmade och sådär. Då stod dom bakom - om nån skulle komma in där - så slog

dom väl på nånting med en hammare och låtsades. Det var sådana där inspektorer som kom ibland - och dom! visste ju ingenting! Och då stod dom tre veckor och gjorde ingenting. Och pengan - Då tjänade dom - 'di tjänade 127 dollar i veckan. Det var bra pengar.

L: Det var det.

Erik: Det var bra pengar på 42-talet, där!

L: Så: sju dagar i veckan, tio timmar om dan.

Erik: Ja, ja. 'Di tjänade 127. Inte took 'di utav skatten heller.

L: Nej.

Erik: Så en del spendade ju pengarna, så staten fick ingenting. Och ingenting kunde 'di göra till dom, för dom hade ju ingenting.

L: Hur var maten under den här tiden? Ni hade hushåll för er själva eller?

Erik: Ja. Vi åt på restaurang.

L: Restaurang.

Erik: Ja, ja.

L: Så; det var ingen matkocka som var med - utan

Erik: När vi var 'opp i Geneva och jobba. Jag var i Jag var i (?), 'oppe i Geneva - det är ju en 300 mil 'opp, amerikanska mil. Det är 300 mil 'opp i Geneva där, där (?) för flottan, där 'oppe. Då - Då fick vi stå i kö på morgonen där, när vi kom in på restaurangen och man skulle ha mat.

L: Jaha.

Erik: Ja.

L: Det var många som - alla var hungriga.

Erik: Alla var hungriga.

L: Men inte på och arbeta då.

Erik: Det var så lätt. En behövde inte göra. Det var en hälsing - jag vet inte var han kom ifrån i Hälsingland! Inte så långt 'opp. Och Du vet. Den här har aldrig jobba med några målningar, eller någonting, den där hälsingen, där! Han var i New York. Jag åkte till New York. Han hade 'inge jobb där nere. "Du ska få jobb om Du kommer 'opp"! sa jag. Han fick åka. Jag hade en fin Craysler. Han fick åka 'opp för mig, fritt, han, då. Och jag skaffa han arbete där. Ja. Och så var det någonting han gjorde. Jag gjorde ett misstag där med någonting, see. Och; så gjorde han samma, igen. Så jag fixade ju 'opp det där misstaget! jag gjorde igen. Och: så gjorde han samma, som jag gjorde. Så - jag sa någonting åt honom. Så blev han arg på mig. Ja. Då. 'Di hade såna där på golvet - sådana där lådor - där - var den varma luften kom igenom. Och Där skulle man ha en sån där - sån där list runt om där - som Du skulle såga i 45 graders vinkel, där och de skulle ta ur, kåpa ut. Och det kunde han inte Med. Så han höll på där en hel dag där med - runt en sådan där låda. Han hade tusen bitar där, som låg på golvet där! Ja, han fick samma betalning som jag! Det var huvudsaken, det var det!

L: Var det inte någon som funderade över att det över huvud taget kunde gå då på det viset, eller? Det var ingen som klagade eller?

Erik: Ja men - Det var - Det var väl så 'sir' Du - att de inte kunde köpa ringar 'te bilarna - och inte kunde köpa bilar - och ingenting. Och; skulle Du bli osams med nån, vet Du, om Du hade Din bil - och Du gjorde nånting med den där bilen - så; var det bäst att hålla sig sams med folk, när det är så många. Du vet inte vilken -

L: Så sämjan var god då.

Erik: Sämjan var god!

L: Jaha.

Erik: Men! Inte var det alla som - nog jobba 'di!

L: Jo ja. Det är väl klart. Det stora flertalet.

Erik: Ibland så tog vi lite ledigt, men - nog - det var inte alla som gjorde det!

L: Hur länge höll det på - på det viset?

Erik: Ja. Jag höll på - Jag höll på då till 19- - tills -43 kom jag in i armén, då. Jag höll på ett par tre år, höll jag på så där och jobba.

L: Så blev Du inkallad då? I den amerikanska armén.

Erik: Ja. Jag blev inkallad i armén då.

L: Vad hände då?

Erik: Jaa. Du vet. Jag kom in - Jag kom in i armén då. Där - i New York då. Och - sen sände dom mig på Long Island och Camp Hopton, där, och så var vi där några dar. Och så sände de mig in där. Så jag var i Airborn. Det där som, om Du har sett på TV nu.

L: Ja.

Erik: Airborn. (?) Airborn. Jag var där, så jag hade ingen (?) träning. Men jag hoppade aldrig, jag var för gammal för och hoppa. Och; så sen, så tog dom ut dom där då vet Du. Efter sex veckor, så tog de mig och sände mig ner till (?), Virginia. Så var vi där. Och så (?), Virginia. Och så var vi i Norfork - och - vi var i North Carolina och lade mattor för flyg... flygplats.

L: Flygplan.

Erik: Ja. Det gjorde jag (?) på Det jobbet.

L: Så Du behövde aldrig åka utomlands då?

Erik: Jodå. För sen. Vi var där. Så var - så på - Det var väl på - slutet på -43 då, eller någonting. Ja, 1940, ja; 43, då åkte vi till Söderhavsöarna.

L: Jaha.

Annan kvinnlig person: Nya Guinea.

Erik: Nya Guinea.

L: Jaså!

Erik: Ja. Och så - Det var - Vi åkte ett tåg då, ifrån (?), Virginia. Det var ett armétåg då. När vi kom då till California, det var så mycket snö! Jag har aldrig sett så mycket snö i hela mitt liv! I bergen där då. Järnvägen gick nedanför bergen. Det var snö till där. Så vi skoja. Det var en officerare. Han kom från California. Han hette Kessler. Så; Vi skoja med honom då att - han

var bra! den där officeraren. Han var utav dansk börd. Så "är det här apelsinerna växer"? Det var ju inga apelsiner som växte där! De växer ju i Los Angeles, de växer ju inte överallt i Kalifornien!

De växer ju bara där det är varmt. Ja. Då kom vi då till en 'plass, 30 mil utanför -
Annan kvinnlig person: San Fransisco.

Erik: San Fransisco. Där. Jag vet inte vad den hette den där 'plass, Det kommer jag inte ihåg. Det var 30 mil utanför då. Ja. Där kom. Där var det mycket folk på den 'plassen. Och då - Vi lämna - det var 30 mil utanför. Då fick vi lämna där. Och sen; när vi kom på båten och lämnade, så visste ju inte kapten var båten skulle gå någonstans heller. Det var en helikopter som tog ut oss. Efter två timmar så ..

L: Var ni på väg.

Erik: jaa. Två timmar. Då ringde 'di 'opp 'te helikoptern, så han fick öppna sitt sigill. Det var så hemligt. Vi visste ingenting. För dom studera de amerikanska pojkarna var vi var! Och så när vi kom långt ut, Du vet, då var solen rätt 'opp på himmelen! Så de börja på. De trodde vi skulle åka till Panama. För vi hade ju inte mycket - Jag har inte haft mycket träning - You know. Jag har inte varit inne i armén så länge; men, Då var solen rätt 'opp. Det var konstigt. Rätt 'opp på himmelen.

L: Jaha.

Erik: Och då vet Du, när Du åker igenom ekvatorn, då Du döpt. De döper Dig när Du åker igenom ekvatorn.

L: Jaså, det gör dom!

Erik: jaa. Du blir döpt på nytt.

L: Jaha.

Erik: En utav officerarna då, vet Du, som hade mustascher. Då rakade de utav honom mustascherna på ena sidan. Och Du kan inte göra något motstånd heller, för då - Och så smörjer dom ner Dig. Dom har nån smörja, som dom (?). Det ser ut som dom. - Dom gör alla möjliga rakade ting. Så var det en dansk, då. Han hade ett stort svärd. You know. Basen, han var snickare på båten, han. Ja. Då kom han in. Det var Han som döpte dom, den där dansken! Ja, då. Det var allt. Vi 'kunne inte kasta en cigarrett ut på - ut på - på havet - på dan. Allting fick inte vi slänga. Allt avskräde. Ingenting. Och då var vi 1900 på en liten båt. Allt avskräde stanna kvar på båten, tills det blev mörkt om kvällarna. Då - Då spola dom båten.

L: Det var för att dom inte skulle synas från luften.

Erik: Ja, see. De skulle inte se nånting på vattnet. Så när det blev mörkt då så spolade dom. Ut med allting.

L: Var det trångt på båten?

Erik: Ja. Trångt. Så 'etter två dar, då låg jag på däck. För då låg jag i underbyxorna jag bara, ute på däck. Jag hade en filt med mig. Jag låg på däck hela resan. Jag var aldrig in.

L: Så det var en liten båt då. Alltså; 1900 man - den var inte stor.

Erik: Den var inte stor. För; alla var på däck, så det var inte mycket rum.

L: Nähä.

Erik: Och; då åkte vi i mörker och det var gardiner. Det var ljus inne, naturligtvis. Och de hade gardiner vet Du. Om det var ljus inne naturligtvis. Och då hade vi gardiner och innan vi öppna en dörr och fick stänga och då.

L: Så ni hade inga vapen på båten då?

Erik: Jo då. Vi hade 3 45 kalibers.

L: Jaså. Jaha.

Erik: En (?) -craft, som går på (?), Det hade vi. Då så - då ändrade dom kust var 7:e minut, för det tog 10 minuter och rikta in en torped, och skjuta ner oss. Då när vi kom till - det tog oss - då hade vi åkt i mörker, då. Hela 'tien,, Då kom vi fram till Nya Guinea, i en vik där. Då låg det två tre japanska båtar där - med ändan 'opp. De är olika, You know. Två, tre båtar låg där inne i viken. Då kom dom - Då när vi kom då så kom där en sån där stor - så vi fick vatten. Dom fyllde på vatten. Vi fick vatten där. Och så - sen två timmar - kom det en båt till. Så 2 timmar till, så kom det en annan båt, låg där sex till i viken där. Sen; när vi åkte efter kusten 'opp då, så då - hade vi två jagare. En på sidan och vi var ju tre båtar som gick 'opp där 'etter kusten. Två jagare 'etter. Så var det flygmaskiner som flög över oss hela 'tin'. Så var där en U-båt, gått ner, där. Så det låg en massa livbälten. Det låg. Jag såg ingen båt! Det var bara livbälten, en massa livbälten, som låg. Jag förstod inte varför dom tog dom på båten. De låg där, livbältena och flöt.

L: Det kanske hade gått hastigt.

Erik: Ja, jag vet inte. De låg där. Han hade kört på en

L: Mina.

Erik: Nej. Han hade kört på en sån där rev. Är det inte 'någe' Berg? -

L: Undervattens- Ja, just det.

Erik: Ja, ja. Dom sa det. Så det var bara prästen som gick på den båten. Jag kommer inte ihåg om det var en präst eller någonting sånt. Vårn båt hette någonting på Cape. Jag glämmer bort lite granna. Ja. Så, när vi kom fram, där, då. Där så fick vi ligga i papptält första natten - tält - vi kom fram där. Där Nya Guinea där, då. Då såg jag ormar, de var 1 meter långa, De kröp på vägen! Jag tyckte det var lite kusligt och ligga där. Så jag var bort och fick 'nå' Träbitar, som jag 'la', så jag inte precis skulle ligga på marken, på den där natten!

L: Så det var lite annorlunda det.

Erik: Jo de där infödingarna där, förstår Du. Dom band ett rep! De band ett rep! så! mellan fötterna och gick 'opp i dom där coconut-träna, lika fort som om 'en skulle haft telefonskor. Dom var duktiga. Dom var duktiga i 'vattne' och simma, dom där infödingarna. Ja. Ja. Jag mötte - en kväll så mötte jag - jaa, det var väl en 50 stycken pojkar. Jag mötte dom i urskogen. Jag var alldeles ensam då. Och dom ville alla - Dom hade haft missionärer där, see.

L: Så; de kunde lite engelska då.

Erik: ja, det var några ord dom kunde.

L: Jaha.

Erik: Då mötte jag dom där. Alla ville prova min mössa. Du vet: hade det 'vari' Nu, så hade jag inte 'vela 'hatt han, för dom kunde vara lusiga också. Du vet: vi hade ju doktor i armén, så

jag var inte rädd om jag blev lusig där! De hade ju Allting med sig, så jag var inte rädd för sånt. Alla! prova min mössa och dom ville ha han och titta - och dom tyckte, - dom tänkte hela världen om den mössa, dom. Och då hade dom bara ett skynke runtom. Ja.

L: Så det var lite annorlunda kultur där nere.

Erik: Ja.

L: Japanerna hade inte varit på Nya Guinea då?

Erik: Joodå. Det hade dom. Fem tusen då, som låg där.

L: Japanerna?

Erik: Jaa. Vi hade fem tusen som dom har tagit. Så - 'di kom aldrig att vara med i Slaget. Så: 'di kunde plocka 'opp bössor och ammunition, vad 'di ville.

L: Var de fångar då?

Erik: Nä, de var inte fångar. Dom hade inte tagit dom än.

L: Nehej.

Erik: Men dom kunde inte komma ut, se. Dom var instängda.

L: Instängda.

Erik: Instängda där. Dom kunde inte komma ut. Dom var instängda.

L: Kom Du med i striderna?

Erik: Nä, jag var inte det.

L: Inte det. Utan Du var med i upprensnings-

Erik: Ja. Vi fick jobba hårt ibland. Vi fick jobba hårt; - ibland. Vi jobba hårt, vet Du. Det var långa timmar ibland, sådär.

L: Och maten kanske inte

Erik: Dålig mat. Det var - Det var - Det var det dåligaste.

L: För: de hann inte med lika fort, som ni ryckte fram, kanske.

Erik: Det var dålig mat, ser Du. Ja, det var det.

L: Magsjuka och sånt också, kanske.

Erik: Du vet att - Dom var tränade i dålig mat. När vi var i Amerika, så fick vi inte kött på tre veckor ibland.

L: Nähä.

Erik: Och, då sa dom att: armén fick allting.

L: Ni fick leva på ris kanske.

Erik: Ja, sån där, - och - sånt där!

L: Men; blev det inte mycket magsjuka på det? Så det var stort, innan de blåst av er där nere. Hur länge var Du där nere?

Erik: Jag var inte där nere mer än ett halvår. Jag blev sjuk.

L: Jaså.

Erik: Jag hade fel på - Jag hade 'nå' fel. Jag gick 'tebaks' flera - Rätt vad det var så fick jag 'nå' anfall. Det var nånting som skulle brista. Inne. Jag visste inte vad det var!

L: Nej.

Erik: Så; då fick jag lägga mig ner, och vila. En gång så var det snö på marken och jag 'la' mig ner. Och jag; ; det var nånting som Kom Och jag gick aldrig till en doktor. Jag trodde det var nånting. Jag hade det i flera år.

L: Jaså även när Du växte upp - eller?

Erik: Ja. Det går tillbaks till när jag först kom till Amerika.

L: Jaha.

Erik: Så - inte vet jag - om det kunde vara blindtarmen. Men det var nånting som gjorde ont och - jaa - så - sen; blev jag sjuk - och Dom kunde inte finna ut vad det var. Ja, så - i alla fall så - förlora jag mycket i vikt och - och - jag vägde en 200 - 200 n- ja - runt 215 pund. - 213, när jag kom in i armén. Och jag gick ner där till 168, eller nånting. Och ja - Du vet - så - Jag åkte hem. Jag fick åka hem med en sån där båt då, som det var sjuka på. Jaa. Ja så; sen; så fick jag ett anfall till, på båten då. Jag Åt inte på en tre dar. Kunde inte äta nånting. Och jag var så ont i kroppen och då låg jag på en dunk där - ovanpå, där. Och när dom kom till mig och skulle ta på mig vet Du så bara slog jag med armarna! Dom fick. Det var sår överallt. Och så var det - jag vet - dom var konstiga också - dom där armégubbarna, ja. Och då; För jag var kraftig. Doktorerna. You know. Jag var å andra sidan kraftigt byggd - vet Du. så i alla fall så kom doktor, det var en judedoktor. Det var som dom skulle vara lite bättre, judedoktorerna, och tala med i armén, än andra doktorerna. Dom var så stora På sig. Så: han tog fingrar och slog till! Här! Finger! Och: Det gjorde ont! Och in direkt på operationsbordet med mig. Och då - sa han - han sa åt mig - hade de inte tagit den där.

L: Det var blindtarmen alltså.

Erik: Blindtarmen. Och: då hade jag haft den i flera år.

L: Du åkte tillbaka till Amerika då.

Erik: Ja. Då kom jag tillbaka till Amerika.

L: Så; Du behövde aldrig åka in igen, utan Du var

Erik: Nej! Jag kom inte ut där igen. Alltså. Sen var jag på lasarettet lite grann, då. Så var jag i Atlantic city, så var jag där i 21 dar. Och; sen kom jag till Fort Dix. Och sen, där, vet Du. då. Då var jag i Fort Dix. Och då hade jag - då hade jag tre tyska fångar där. Så - Jag var ju korpral vet Du. Så jag fick den 'uppfattningen'. Jag fick liksom bas över dom. Jag behövde inte göra nånting. Det var ju så Långsamt i armén, så jag jobba. Jag var intresserad i snickeri. Så jag jobbade, lika med de andra! Jag behövde inte göra nånting. Och så hade jag två amerikanare, där. Så jag hade en - en - han har 'vari' här i Rättvik, en utav dom: Steve - nej - George Hammers. Han var född av ryska föräldrar - den där. Så: när han kom till Fort Dix då så fråga jag honom: "vad kommer Du ifrån" sa jag. Sa han, åt Mig. Och då fick dom inte tala om Varifrån de Kom Heller, liksom. "Rättvik", sa han. Sen Sa han inte 'nå' mer till mig. Jag är född jag i Rättvik, sa jag. Så: Han var med i armén. I 8:e air(?), och bomba Tyskland. Ja. Och så var det 'nå' fel då på - dem blev skjuten, så dom läckte olja. Så kapten han ringde 'opp då.

Han ringde. Han hade en god pilote, så han ringde 'opp då att det var fel, och att de skulle ta utav för Sverige. Så: när han kom över Danmark - då öppna dom eld över dom där - och sen kom dom till Sverige - och dom öppna eld då. Det var överallt. Men han hade en god - en god flygare - som klara 'opp saken. Så; han var här i Rättvik då, Den. Så kom han då dit på den där campen där. Så: han var intresserad i snickeri också. Men sen så kom det en svensk! Dom kom ifrån Jamestown. Han har varit fyra år och han var född i Amerika, han. Han var fyra år i armén, men han har aldrig fått nånting! Han ville inte göra nånting!! Jag brydde mig inte om dom jobba eller nånting. Dom där tyska fångarna, dom var bra och jobba! Jag var snäll emot dom. De fick cigaretter utav mig och jag var inte omöjlig.

L: Nej. Kunde de engelska?

Erik: En kunde lite grann; och: Då sa han så där att dom var ju magra. En pojke, han var bara 18 år. Han var ju så - vet Du. Han var väl rädd, pojken, ja. Och Du vet: den där som var äldre, han var i 50-årsåldern, han, då sa han: "Göring, han var tjock, han" sa han. "Titta vad vi är nu" sa han! Jaa.

L: Så - i alla fall. Efter krigets slut. Då kom Du tillbaka till New York.

Erik: Då kom jag tillbaka till New York, ja.

L: Och då fick Du arbete inom .. snickeribranschen?

Erik: Ja. Jag fick arbete där då - i snickar-

L: Det var inte svårt att få arbete?

Erik: Nej. Det var lätt. Jag hade lätt.

L: Under hela tiden som Du varit i Amerika. Fackföreningar t ex. När kom Du först i kontakt med dem nu då?

Erik: I Amerika?

L: Ja.

Erik: Ja. Jag kom ju inte in för Trolle. Jag måste ju gå in i fackförening.

L: De var noga med det, att Du skulle

Erik: Men Det var krokiga fackföreningar i Amerika, det får jag medge.

L: Jaså det var det.

Erik: Ja, det var det. Du vet. Dom sköt en murarbas där. En fackföreningsbas i Long Island. Och dom skulle ha 'skjuti' allihop! Du ska tänka Dig. Det var en svensk i New York och dom påstod han var miljonär. Han kom ifrån Charlie Hanson. Karl där. Karl Hanson. Han var ju miljonär på dom. Man kan ju inte bli miljonär i Amerika. Nå, jag tjänade miljonen -

L: Var han murarbas eller var han -

Erik: Snickarbas.

L: Snickarbas.

Erik: Jaa. Då fick dom mutor utav - Till exempel: när det var dåliga tider då vet Du. Dom byggde ett stort projekt där i .. i .. i - Jag kommer inte ihåg vad det hette; 'oppe i Bronx, där. Det var - Det var i Bronx där. Men jag undrar om det inte var Westchester. Det var inte Westchester det här, men Dom kallade det på nåt sånt. Det var ett stort projekt.

L: Ja.

Erik: Och - Då jobbade dom där. Då skulle betalningen vara 11,20, tror jag, på Den 'tien'. Och då - och då jobba dom för 8 dollar. Ja, det var före - Det var före kriget där, låt mig säga. You know. 8 dollar, där. Och en annan 'kunne inte få ett jobb, där. Då betalade dom mutor då.

L: Jaha.

Erik: Dom tog mutor.

L: Dom Köpte arbetare då.

Erik: Liksom jag hörde att - var jag jobba - det var en som hette - Han var svensk-norsk. Han hette Bernie Johnson. Jag har hört att han skulle ha tagit mutor. Och så var det en engelsk där också. Som - Han var inne där i 20 år - och - han har tagit mutor. En byggmästare jag jobba för, därute i New Jersey. Han var svenskfinne, där jag jobba för en svensk, han var byggmästare. Så jag hade 2 dollar mer om dan! än fackföreningen. Och: då betala han ut 25 dollar för varje hus han fick - han - till den här fackföreningen.

L: Det var väl det att det var så stort allting. Det var ett vidlyftigt område de arbetade på, så det var svårt att kontrollera.

Erik: Ja, det var inte Det. Men Du förstår att - om jag till exempel skulle ha gått och anmält de här. Om jag haft vittnen, då. Han hade ju åkt fast den här och anmält den här han tog mutor den här, då, vill säga. Då har jag inte fått mina krav fram då. Då hade jag blivit svartlistad. Då hade jag aldrig fått ett arbete!

L: Och; det hade gått till alla arbetsgivare då?

Erik: Det har gått. Där. En dag. Om någon fackförening i New York och sagt till den: "Ta inte den där mannen". Då hade jag svultit ihjäl!

L: Så det var en oskriven lag att man skulle hålla käft.

Erik: Ja. Du fick bara gnälla för Dig själv, i drängkammaren!

L: Men det var murare och snickare det. Hur var det t ex med målare?

Erik: Målare var det likadant med. Men; järnarbetarna var mera amerikanare.

L: Det var mer amerikanare.

Erik: Det var mer amerikanare, vet Du. Och dom - Dom höll ihop bättre, ser Du.

Järnarbetarna höll ihop bättre, ser Du.

L: Så det gick inte med mutsystemet där då?

Erik: Nä, inte Där, inte.

L: Du kände inte några svenskar som var järnarbetare? Som jobbade på skysraporna?

Erik: Nej. De 'kunne inte komma in. Jag 'kunne ha 'blivi' - Du 'kunne inte komma in. Det var far och son och komma in och bli järnarbetare.

L: Det var iron-workers det.

Erik: Ja, iron-workers. Och jag vet inte. Jag hade tur med. En gång så 'kunne jag ha 'kommi' in. Det var i Stamford, Connecticut. När jag började jobba i ett år snickare. Men jag 'kunne inte ta höjden och gå på -

L: Det var hårt arbete.

Erik: Ja, 'te och gå på bjälkarna sådär, inte. Det var många järnarbetare också som inte kunde ta höjden.

L: Det var det.

Erik: Det var dom där indianerna, var ju bäst.

L: Jaa, dom var -

Erik: Jaa. Dom gick. Som var bäst, vet Du. Så; dom byggde Empire State Building, så, en del, dom gick in och tog en fem sex groggar, innan dom gick 'opp så högt!

L: Och det gick bra.

Erik: Jaa. Det var lika med mig ibland. När jag var på svåra jobb, så tog jag mig några krökar före. Då gjorde det mig ingenting. För jag fick vara på kanten och jobba på dom där

L: Nähä. Men gjorde inte det att Du blev lite mera oaktsam?

Erik: Nej. Nej.

L: Utan; Du hade förstånd och - och

Erik: Jaa.

L: Jaha.

Erik: Jag gick vad som helst. Men jag tyckte inte om - och - 'va'

L: Ute på kanten för högt upp.

Erik: Nej. För Då var jag försiktig och jobba. Jag kunde inte slita och jobba som jag skulle kunnat på marken.

L: Men sen. I fabriker och sånt. Det var ju många svenskar som - de fick stanna kvar vid de löpande banden, så att säga. De var fackföreningsanslutna då eller? Var de med i facket?

Erik: Ja, jag Vet inte mycket om fabriken. Den enda fabrik jag var. Jag var på Ford och jobba., - Jag var på Ford och jobba - nu, det var sent innan jag reste hem då. Jag reste hem på -71. Då var jag på Ford och jobba

Annan kvinnlig person: -70, åkte Du.

Erik: Då var jag på Ford och jobba. Jag fick arbete på en local då. Det var inte Mycket jobb You know, det var små jobb, här och där. Så jag fick jobb. Då skulle jag byta dom där millright. Dom kallar dom där millright. Du Sätter maskinerna, vet Du, och väger 'opp dom, och sådär och. Jag tyckte inte att jag skulle tillhöra snickrarna, men det gjorde jag i alla fall. Och där var jag och jobba. Jag tjäna 350 dollar i veckan. Vi jobba övertid där, så i tre veckor där. Och så fjärde veckan så fick - så blev det slut på jobbet då. Och så gick jag till fackföreningen igen. Så sände dom 'opp mig till en annan firma. Och då var jag där och jobba från sju på morgon, 'te sju på kvällen. Och så jobba jag en söndag och lördag. Så på måndag var det färdigt, då. Ja. Så jag var där. Och det var då jag tjäna 800 dollar.

L: Jaha.

Erik: Övertid!

L: Och det var Ditt sista jobb i Amerika?

Erik: ja, det var en utav dom sista jobbena jag hade i Amerika. Jag tjäna 800 dollar på en!

L: Men innan dess så hade Du gift Dig 1947?

Erik: Jaa, ja.

Annan kvinnlig person: -48.

Erik: Ja.

L: -48. Och; det var med en svensk flicka, som Du träffat.

Erik: Ja, ja.

L: Och det är hon som inte sitter så långt härifrån!

Erik: Jaa, ja.

L: Men att: nu 1970, när Du beslutat Dig för att åka hem. Då hade Du familj, och Du hade barn, i Amerika.

Erik: Jaa, ja.

L: Då .. var ni fast beslutna över att ni skulle bosätta Er i Sverige?

Erik: Så var jag hem och vände. Jag var elva månader i Stockholm då.

L: Jaha. Och; Du var fast besluten för att stanna eventuellt.

Annan kvinnlig person: -54 var det.

Erik: -54, jaa. Elva månader jobbade jag i Stockholm. Då tog jag jobb i Stockholm. Jag tyckte det var motigt och jobba här You know.

L: Det var det.

Erik: Jag kände mig som - I Amerika låg jag mer på toppen. Förstår Du. Jag visste mina grejor mer. Förstår Du vad jag menar?

L: Verktygen då, tyckte Du?

Erik: Nä. Jag hade mina verktyg från Amerika. Det var inget fel med verktygen. Men; systemet dom jobbade. Det var lättare och jobba i Amerika, tyckte jag. När Du jobba där, så var det alltid mera specialiserat. Jobbarna var mera specialiserade där. För att - Du gjorde en sak, vill säga, hela 'tien', på byggena. Du jobba på formar. Utav villor. De gjorde lite -

L: Lite vad som helst.

Erik: Ja, vad som helst. Men: om Du jobba på formarbetet, till exempel, då gjorde Du bara **en** sak, hela vägen 'opp. men här: då hade 'di ju en lagbas, i Amerika, som sa till vad Du skulle göra. Men när jag var hemma i Sverige; den 'tien: alla hade ritningarna här, och dom krångla och Du vet att: det blev ingenting. "Mera kockar, sämre soppa"!

L: Tror Du det?

Erik: Jaa, - det -

L: Påpekade Du det när Du kom hem?

Erik: Nja. Man kunde ju inte säga nånting - här! Dom -

L: Du hängde med då.

Erik: Jag hängde med. Så. Du vet. Dom tyckte ju inte om Amerika här heller! vet Du, här.

L: Inte när Du kom hem. Då var det väldigt motigt.

Erik: Ja. Sen så åkte jag tillbaks igen! Så -63!

Annan kvinnlig person: Nej, -64. kom Du hem igen.

Erik: Så; -64 kom jag hem och då jobba - Då jobbade jag i Märsta.

L: Där utanför Stockholm.

Erik: Det var inte längre än elva månader den gången heller. Och sen tillbaka igen. Och så sen så tog jag en blixervisit

L: Fick Du lätt arbete när Du kom hem igen, då? Jag menar: var det lätt att få arbete?

Erik: Ja, det var lätt och få ett jobb. Vem som helst kunde få jobb här i Sverige. Det stod ju i tidningarna. Men; för var gång jag kom hem då - tillbaks till Amerika - då skulle dom inte släppa in mig i fackföreningen. Då var de arga där!

L: Säger Du det?

Erik: Ja. Du vet. De var lite kittsliga.

L: Hade Du inte betalt avgiften den tid Du var här?

Erik: Jag tog Flyttning.

L: Flyttning. Jaa.

Erik: Och; Du vet: Folk var lite kittsliga på svenskar.

L: Jaså de var det.

Erik: jaa, inom snickarjobbet så var dom lite kittsliga, för dom var bra och jobba. För dom var bra och jobba, vet Du.

L: Så dom ville inte ha den ruschen. Så Du var med i Carpenters Union då ja.

Erik: Ja. Jag har varit i snickarunionen hela mitt liv, ja.

L: Ja. Så det var ingen fördel att vara en bra arbetare. För att laget ville inte gärna ha in en sådan som -

Erik: Vad menar Du?

L: I Amerika.

Erik: Nej, inte alla. Du vet att - när vi jobba för hårt - då blev dom andra avundsjuka, vet Du. Som när vi jobba i New York - en del negrar, vet Du. Dom var så. - Sen jobba för en firma, italienare. Det var bra en del italienare och jobb. Det var inte alla italienare - men de var bra.

L: En del av dom.

Erik: Ja. En del av dom var väldigt - Det var inget fel på dom. Jag jobba för mycket italienare som varit snälla.

L: Jaha.

Erik: Jadå.

L: Som har varit som baser, menar Du?

Erik: Ja. En del italienare var nästan bättre än en svensk och jobba för.

L: Jaha.

Erik: Jaa, dom brukte -

L: Du lärde känna en hel del då. Tyskar, irländare och negrer och -

Erik: Jaa. Judar.

L: Men Du hade aldrig nån neger som förman?

Erik: Jo, en gång.

L: Jaså.

Erik: Han - Det var i Huckensuck. Det var något specialarbete.

L: Det var i New Jersey det ja.

Erik: ja, i New Jersey. Det var något specialarbete. Det var någon firma som - Jag kommer inte ihåg vad det var nu. Det var någon firma. Jag glömmer bort allting! Då var det En som - det var bara ett arbete som räckte nån månad det här. Så det var bara jag som var och jobba med den där svartingen: John. Han gick från 'plass 'te 'plass.

L: Jaha. Så han talade om för Dig vad han ville ha gjort.

Erik: Ja. Och sen hade Du fruntimmer i Amerika också som är utbildad snickare. Men hade nån slags specialjobb. Och då - dom här - dom här fruntimret - dom var ju gift. Det var man och hustru, då. Och så hade dom egen flygplan. Så när jag bodde i Huckensuck då så kom dom dit med flygplanet. Så hyrde dom en bil där och tog grejorna i. Då var dom och montera

in såna bänkar - vet - i skolan - var 'di har gymnastik. Såna bänkar som: Du skjuter in dom. Dom kommer mer än 1 meter, 1½ meter ut och så blir det 'te sitta på.

L: Ja, just det. Som vid baseball-games.

Erik: Ja, sånt där. jaa. Då ett fruntimmer som jag var jobbkompis med där. Ett fruntimmer! Och då var det så små skruvar och jag har så stora händer, så jag hade svårt och få in dom där skruvarna. Hon hade små händer, så hon var bättre och jobba! Men dom måste ju ta oss och ha så många personer för och jobba!

L: Ja. Så Du har prövat på lite av varje då.

Erik: Ja. De där fruntimren där! Där kompis ja!

L: Och så bodde Du uppe i Bergenfield också i New Jersey.

Erik: jaa, bodde där också.

L: Hur många år?

Erik: Hur visste Du det!

L: Jaa, Du nämnde det för mig, för ett par dar sen.

Erik: Jag nämnde det. Jaa. Jag bodde där också, jaa.

L: Hur länge då?

Erik: ? Jaa?

Annan kvinnlig person: Vi bodde i New Jersey; hela tiden.

L: Jaså hela tiden Du varit gift har Du bott i New Jersey.

Erik: Ja.

Annan kvinnlig person: Från när vi fick pojken.

L: Så då ambulerade Du mellan Bergenfield och Huckensuck, och Dover, och East Orange och -

Erik: jaa, ja. Nej. Jag fick bara vara i Bergen county, och jobba.

L: Jaså i Bergen county.

Erik: Bergen county. Men då - ibland - om det var 'nå' jobb så -

L: Ja men Huckensuck, - det var väl i Dover County?

Erik: Nej, det låg i Bergen county, jaa då!

L: Jaså!

Erik: Du vet att det där flyg - flyg - Whites - dom som testar flygmaskiner. Jaa. Det ligger i Bergen county också. Det ligger alldeles på gränsen till (?) county.

L: Jaså. New Jersey var väl en bra stat att bo i?

Erik: Jaa, det var

L: Hade de hårda lagar mot olika förordningar?

Erik: Det var ju lika där också - vet Du - att dom påstod att dom betala 50 dollar en del - vet Du - för att få ett bra jobb.

L: Ja!

Erik: Så; innan jag reste hem. Jag blev ju skadad med, när jag var där. Så; då, innan jag reste hem, så var det ett jobb som skulle gå i fyra år och jag kom på det jobbet. Jag har aldrig kommit hem kanske. Och då - då - den där som skulle vara första man ifrån fackföreningen: dom kalla honom shock stewart där, You know: stewart, som ska se till att allting
L: Löper som det ska.

Erik: Ja, löper som det ska.

L: Var Han en viktig person den här shock stewart?

Erik: Jaa. Då sa han så till mig, sa han: "kan Du ge mig 200 dollar? Det skulle 'va' skoj det". Men jag tror han menar allvar. Du vet det var fyra års arbete där. Och jag tjäna på om jag gett honom 200, Men det jag aldrig gett 'en! Hade dom kommit på mig då jag gett han 200! Då kunde han gått och anmält mig och så kunde jag åkt dit för Det, också!
L: Jaha.

Erik: Men - om jag skulle tagit chansen då och gett 'en 200, då hade jag haft arbete i! -

L: De var inte att lita på, de där stewarts heller. De kunde fortsätta att säga att: "Du får betala mer, annars så...".

Erik: Jag har aldrig betalat nånting. Jag har inte betalat ett öre. Jag jobba för dom där basarna. Då hade jag två dollar mer om dan. Jag hade mer än fackföreningen, så. Ja. Då gjorde dom en lag - vet Du. Han fick bara hyra hälften - ser Du - basen.
L: Jaha.

Erik: Det skulle komma från fackföreningen, hälften. Så: jag hade aldrig någon vidare - ingen vidare chans med dom där - för jag fick jobbet av basarna själv!

L: Jaha. Så Du behövde aldrig gå genom

Erik: Fackföreningen. Så - dom tyckte väl inte om mig heller - dom där fackföreningsmännen - för att jag inte gick dit! Förstår Du vad jag menar?
L: Men: var dom inte ute och kontrollerade på jobben och talade med folk?

Erik: Jo. Dom var ute på jobbena, men - ser Du - basen ville inte ha dom där gubbarna som kom ifrån fackföreningen. Det var nog både Bra och dåliga gubbar, där. Vet Du. Dom kunde få in som inte producerar nånting också.

L: Så han såg helst att han kunde välja dom själv.

Erik: Välja dom själv då - vet Du.

L: Ja. Du anställde aldrig arbetare själv någon gång? alltså egna arbetare?

Erik: Nej, nej. Det enda jag gjorde 'nå' arbete extra. Jag hade pojken. Dom byggde 'nå' garage för någon. Då tog jag pojken med mig nån lördag och så byggde jag, för jag ville tjäna lite extra, när han gick i skolan; pojken. Han hade en Chevrolet vet Du, en sån där, en sån där 325, som han fick utav systemen. En ny bil när han gick i skolan.

L: Jaha. Om vi går ifrån arbetsidan nu och tar Din fritid. Tillhörde ni några föreningar?

Erik: Ja, jag tillhörde Wasaorden, en gång, i Stamford, i Connecticut. Men sen - sen var det. När jag kom ifrån armén. Då var det en svensk där - det var en skåning där - han ville jag skulle gå in i Frimurarföreningen, vet Du.

L: Jaa.

Erik: Jag var bra och jobba, vet Du. Jag behövde inte tillhöra nån förening och få jobb!

L: Hjälpte det om Du tillhörde en förening?

Erik: Ja. Dom hade en Scandia, då. Men den där som var i fackföreningen, Olson, det var en värmlänning då. Det var han som var högsta tuppen. Det var tio tolv olika föreningar där i New York. Så var det en värmlänning som hette Olson då. Han tillhörde ju den där Scandia 'opp i svensk.... Ja. Då fick dom företräde 'te' jobb då. Jag ville ju inte Gå den vägen, men det gick ju.

L: De sa att i Boston: om Du var lutheran och republikan, så fick Du arbete. Det har Du aldrig hört förut? Lutheran och republikan.

Erik: Lutheran?

L: Ja, och republikan.

Erik: Ja.

L: Då hade Du säkert ett arbete och det var en byggmästare som Var det.

Erik: Du vet. Om jag jobbar för en katolsk bas, nu, vet Du.

L: Ja.

Erik: Om inte jag var ett strå vassare än min katolik som var där, vet Du. Han visste ju direkt att jag var ingen katolik naturligtvis.

L: Det kände han till.

Erik: Ja. De luktar varann, katolikerna. Då måste jag vara ett strå vassare. Då 'kunne jag 'va där och jobba längre, vet Du. Och; var han bättre än jag, då fick han stanna kvar. Eller var vi jämställda; så fick han 'va' kvar och jag fick gå. Så jag skulle vara ett strå vassare för att 'te hålla jobbet.

L: Du fick visa distansen där.

Erik: Jag fick visa det då, vet Du!

L: Men republikan och demokrat. Det hade ingen betydelse på arbetena? Politiskt sett.

Erik: Nää. Nej. Politiskt. Dom språka aldrig politik på jobbet. Jag hörde aldrig någon prata politik.

L: Inte det.

Erik: Inte 'nä politik på jobbena, nej.

L: Religion. Spelar det så stor roll, om Du -

Erik: Katolikerna, de var

L: De var hårda på det. Men judarna, nu. De brydde sig aldrig om

Erik: Nej. Dom ville bara ha pengar. Judarna kom jag bra överens om.

L: Jaså.

Erik: Jaa. Jag var i New Jersey. Då var jag 'te New York, i fackföreningen. Men de kom till New York. Så jag var bra och slita också. Slita och jobba! Då - Då när vi kom dit. Då var det polackar och tyskar och irländare ute, som var födda i Amerika då. Och; dom var ju kittsliga på svenskar, ser Du. Jaa. Och då kom den där judebasen. Han var från Ryssland. Stor. Han var mycket större än Lasse. Stor! Ser Du. Så sa han: "Om alla kommer som Erik" sa han, "så startar inga bekymmer". Och det tyckte dom inte om! Dom där herrarna, ser Du, där ute.

L: Vad förekom då på arbetsplatsen? Om Du ville visa att Du var lite snabbare och bättre och tryckte på hårdare. Hur visade de andra arbetarna sin motvilja till detta?

Erik: Ja, Du vet att: det är ju så att: en del har bättre förmågor än en annan och få fram saker.
L: Flyta ut.

Erik: Ja. Flyter ut. Då. Vet Du. Och en del vill inte -

L: En del maskar, helt enkelt.

Erik: Det finns en del som maskar också. Vi 'had ju aldrig 'nå' ackord, eller nånting.

L: Nej. Men; hur försökte dom göra livet surt för den som verkligen ville arbeta?

Erik: Ja Du vet Du kom in där och skulle äta vet Du så kunde kasta några ord där, vet Du.

L: Och göra det lite grand obekvämt.

Erik: Obekvämt då. Det var ju så väldigt mycket.

L: Men; Du blev inte svaret skyldig, utan Du kunde svara.

Erik: Jaa, jag svara 'tebaks.

L: jaa!

Erik: Jag svara 'tebaks, naturligtvis.

L: Och då blev det tyst!

Erik: Ja. Det är olika gånger; ibland fick Du tala, ibland fick Du tiga. Det var olika.

L: Det berodde på hur många dom andra var, naturligtvis.

Erik: Ja.

L: Så det har inte alltid varit lätt.

Erik: Nej. Nej. Det var det inte. Det var liksom att: om Du kom på en ny 'plass där, Du var inte accepterad, då vet Du. Om Du kom, Du var ny, vet Du. You know.

L: Sitta för sig själv och äta lunch.

Erik: Jaa. Du var inte accepterad då vet Du.

L: Det tog väl tid innan

Erik: Ja, innan Du kunde komma in med, you know.

L: Så dom mätte upp Dig, så att säga, på varje ny arbetsplats.

Erik: Jaa. Ja det finns ju en del som inte kan få fram 'nå' arbete. Och det var en mjölkman där som - han var svensk. I Bergenfield, där. Han hade eget hus och - Jag hade inget eget hus där. Och då kom han in då, - så dom kalla dom för krigssnickare då - som kom in när vi byggde bostäder för armén. Så vi brukar gå och handla där i Bergenfield. Han har inte arbetat mer än femton veckor på ett helt år. Så han var ju inte 'nå' vidare snickare, 'int'. Och då skulle han ha

sjutton veckor pengar inne från arbetskassan. Sjutton veckor i Bergenfield, där. Så han fick inget understöd.

L: Nähä. Så han -

Erik: Han fick inget.

L: Han var utslagen.

Erik: Han var utslagen då vet Du. Han var rätt så gammal, var han.

L: Detta att gå arbetslös långa tider. Du har ju haft förmågan att när det har blivit arbeten, så har Du hoppat in med liv och lust, för att få arbete.

Erik: Jag ska säga - Det var svårt att börja jobba efter att ha gått länge.

L: Kändes det hårt?

Erik: Det kändes hårt. Det kändes som om Du ville sluta, och ge 'opp, och inte jobba 'nå' mer! För pengarna kom ju in i alla fall. Så jag menar: Det kändes, vet Du. Jag hade den känslan när jag börja och jobba, vet Du att: ja, jag får ju hjälp. Det går ju utanför och jobba. Du har den känslan, om Du har gått en lång tid. Men den måste Du ju övervinna. Men jag hade den känslan. Så jag tänkte: "Nej. Inte kan jag gå väl och sluta jobba" You know. Det var någonting som låg. Det var en del personer som aldrig - ville inte jobba, ser Du. Du måste slåss med Den känslan.

L: Så nu när Du flyttat hem till Sverige. Här förekommer ju en fantastisk arbetslöshet.

Erik: Ja.

L: Vad tror Du om dessa som går från 16 år och fram till 20, utan arbete, och får ersättning; 160 kronor om dan, som det nu är.

Erik: Det är inte bra.

L: Tror Du att det är hälsosamt?

Erik: Nej. Det är inte bra.

L: Det blir svårt att lära dom arbeta sen.

Erik: För; jag försökte i Amerika. Så jag diska, också. Jag försökte och få ett jobb. Jag menar: jag tog vilket jobb som helst.

L: Ja.

Erik: Men; det fanns ju inte. Jag har tagit vilket jobb som helst i Amerika jag. För: när jag jobba då i New York där, vet Du, inne i Broadway där. Ibland så tog vi 'opp sand. Ibland gjorde jag snickeri. Nånting. Och jag tog 'opp sand för murarna. För det måste ju gå efter - efter - Det fick inte gå på kontorstid, och öppna dom där dörrarna - vet Du. Det var dörrar som det svängde. Som Du skulle ta 'opp sand och Du skulle ta upp såna här gipsplattor, dom mura 'opp - och - det var allt möjligt. Och det var virke som vi skulle ta 'opp, - och det var allt möjligt.

L: Du provade även på att vara (?)?

Erik: Ja. Jag gjorde Det också. För då hade vi - jag tillhörde inte fackföreningen då. Jag hade 75 cent i timmen, hade jag. Ja. Då gick jag här vid Broadway, där och jobba i Broadway där,

'å'. Banken 'opp. Då jobba vi där. Jag gick med min overalls, You know, på lördagskväll ibland och jobba och tog 'jobb där. Jag kände mig den lyckligaste person i hela världen, när jag fick dom där byxorna, ja. Fast jag kom och sköt en skottkärra där på Broadway. För jag hade jobb! Och jag kände mig lycklig! Så jag menar: jag skämdes inte för att jag hade en skottkärra, inte! Jag kände mig stor! Jag har ett jobb! 75 cent i timmen! För jag tyckte om och jobba.

L: Jaa. Men idag är det inte den känslan hos folk.

Erik: Nej. Det är inte den känslan idag, ser Du.

L: Och: det är farligt om det går för långt, om man inte får något arbete.

Erik: Du! Jag har grävt ett dike från Här; 60 meter, där. För elektriska. Jag har grävt ett dike runt källarn. För dom skoja med mig. För dom tar ju grävskopor för någonting här, vet Du. Ja. Och jag har grävt slaskledningar när pojken var hemma. Då grävde jag 'opp dem en 30 meter. Och nu. Sen blev det fel igen. Så jag fick hit en grävskopa. Där. Jag fick lov och gräva ett dike. Snickeri tycker jag inte om 'te göra.

L: Inte det.

Erik: Nej. Men 'te gräva ett dike tycker jag först. Det som han sa där "Du behöver inget förstånd". Du bör ha lite förstånd och gräva ett dike också! Så; Du gör det rätt! Min far var ju så gammal. Min far var ju så gammal - så - jag fick börja på och köra här. Jag kunde inte gå in på nån idrott här i Amerika - eller i Sverige, här.

L: Inte?

Erik: Nej, jag kunde inte.

L: Du åkte inte skidor heller?

Erik: Nä. Så jag hade ju bara 'nå gamla, dåliga skidor. Men när jag var som ung pojke, när jag var en sjuåring, då var vi nere i några backar, som vi kallade Sillbackarna, här nere. Och där är det ganska stup, där nere. Och där var vi duktiga. Då hade vi bara några dåliga skidor på oss - och - vi hade inga binslen. För; om vi hade ramla och haft binslen - då hade vi brutit skidorna. Då hade vi inte fått 'nå' mera skidor igen. Så: jag Var intresserad av att åka skidor, men jag hade så dåliga skidor och så fick jag jobba hårt här på farmen.

L: Jaha. Det var ingen tid till det.

Erik: Det blev ingen tid till det där. För far var ju så gammal.

L: Han hade inte varit skidlöpare, när Han var ung pojke?

Erik: Nej. Det minns jag inte.

L: Nej.

Erik: Det minns jag inte.

L: Det känner Du inte till nej.

Men sen när Du kom till Amerika, och fick lite mellanperioder, med dåligt om arbete.

Erik: Ja. Då höll vi på. Då höll vi på - jag och en ifrån Östergötland för han hade. Eller var det Västergötland han kom ifrån. Då höll vi på där och greja och boxas, jag och han, och hade handskar. Han var bra, den här. Han var mycket bättre än Jag den här pojken.

L: Jaså.

Erik: Men jag mera knuffa jag när jag skulle boxas. Så var jag intresserad och jag ville gå in i ringen. Så det var en som skulle hjälpa mig då, You know. En gång kom det en gubbe. Han skulle hjälpa mig in. men; det var så dåliga tider, så det. Man hade ju ingenting.

L: Det var under 30-talet det.

Erik: Det var under 30-talet där.

L: Men Du var nere på Stillman Union?

Erik: Nej. Jag var där och titta bara.

L: Men Du tränade inte.

Erik: Nej. Jag tränade ingenting, där. Men vi tränade. Jag och han höll på och boxas. Vi hade boxhandskar.

L: Ja.

Erik: Ja.

L: Det var ett mellanspel så att säga, som inte mynnade ut i någonting.

Erik: Jaa ja. För det var ju en dröm då, att man skulle tjäna pengar. Och: Hem till Sverige inom fem år. Det var ju. När man lämna. Man skulle ju inte vara där mer än fem år.

L: Du hade den förebilden?

Erik: Ja, jag hade den förebilden, jag, vet Du. Ja.

L: Men; Det var inte många som kunde få det verkligt. Dom fick stanna mer än fem år, de flesta.

Erik: Ja. Det var en del. Som till exempel då på 32-talet. Så. Dom där Göteborgarna, då, vet Du. Dom kunde. Dom kunde gå ner på båtarna och titta in på båtarna och titta. Ja. Då gick dom och gömde sig när båten 'la' ut, 'å'. Ja. Och så hade dom väl en kamrat, som hjälpte dom då 'te gömma sig då, på båten. Och så åkte dom då hem 'te Sverige. Så det var en del som inte hade pengar 'te gå in. Det kosta 1 ½ dollar 'te gå in på båten, då. Förut var det fritt 'te gå in på båten. Så: den här låna 1,50 utav en värmlänning 'te gå in på båten och titta. Så: när båten gick, då stod den här: Pelle, hette han; på båten och vinka åt den här - andra. Så den andra han brukar säga: "han har betalt resan för den där 'te Göteborg. Ja. så kom dom 'tebaks samma väg igen, dom där herrarna, You know.

L: Och det gick bra.

Erik: Och det gick bra. Ja. Så var det en skåning, han skulle hem. Men: honom fick dom tag i. Så väskan. Han hade köpt klockor på avbetalning, han; i New York. Han kunde köpa klockor, sådana där Bush-klockor, hette de. Han hade köpt lite saker på avbetalning. För han hade jobba litegrand och så. Och man kunde köpa. Det var så dåliga tider, så; affärerna ville sälja. Och då gick hans resväska 'te Göteborg! och honom tog dom utav båten när dom kom 'te Frihetsgudinnan där nere. You know. Han passerade Frihetsgudinnan där nere!

L: Så - klockorna kom inte längre, och - Inte Han kom inte längre, han heller. Var det polisen som var inkopplad då, eller?

Erik: Well. Jag Vet inte. Det var väl tullen. Jag vet inte Vem det var som var inkopplad.

L: Det var någon som slagit larm.

Erik: Någon har slagit larm, då Ja. Fick tag i honom där.

Transkriberat från kassettband 2011-05-23 /O-KS